

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.724325

Geliş Tarihi (Received): 21.04.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 16.05.2020

Online Yayın Tarihi (published): 19.05.2020

TÜRKİYE'DE BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME ÇABALARI VE ÖNCÜ KURULUŞLAR (1908-1930)

Tolga ŞİNOFOROĞLU ¹

¹ Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, KÜTAHYA

Öz: Bu çalışmanın amacı 1908-1930 yılları arasında Türkiye’de beden eğitimi öğretmeni yetiştirme çabalarını, düşünsel ve kurumsal bağlamda incelemektir. Beden eğitimi dersleri, Tanzimat Dönemi sonrası yapılan reformların eğitimdeki yansımaları kapsamında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren okul ders programlarına jimnastik adı altında girmiştir. Beden eğitiminin, özellikle II. Meşrutiyet sonrası hükümetin beden politikalarıyla uyuşması, süreç içerisinde tüm okul müfredatlarında dersin yer almasını sağlamıştır. Ancak ülkede yeterli sayıda kalifiye öğretmenin bulunmaması başlıca sorunu teşkil etmiş ve bu durum beden eğitimi öğretmeni yetiştirmeye yönelik çalışmaları beraberinde getirmiştir. Bu kapsamdaki ilk deneme, Selim Sırrı [Tarcan] Bey tarafından 1908’de özel bir okul olan Terbiye-i Bedeniye Mektebi’dir. Kurucusunun İsveç’e gitmesi sonucu okul amacına ulaşamayarak 1909 sonbaharında kapanmıştır. Balkan Savaşları sonrası idari erklerin beden eğitimi alanında yaşadığı bilinçlenmenin ardından, beden eğitimi öğretmenleri, öğretmen okulları bünyesinde yetiştirilmek istenmiştir. 1910’dan itibaren üstlendiği kritik görevlendirmelerle Selim Sırrı Bey daha önce örneği görülmemiş biçimde alana özel bir yükseköğretim kurumu açma girişimlerine 1913’de başlamıştır. Terbiye-i Bedeniye Darülmuallimini adındaki kurum 1914’de tüm hazırlıkları tamamlanmasına rağmen I. Dünya Savaşı’nın başlaması nedeniyle açılmamıştır. Cumhuriyet’e devredilen özlem, Atatürk ve hükümetinin beden eğitime verdiği değerle nihayete ermiştir. Selim Sırrı Bey’in, 1923’de yapılan I. Heyet-i İlmiye’ye sunduğu layiha neticesinde Ankara’da bir yükseköğretim kurumu açılması kararlaştırılmıştır. Ancak okul inşaatına zamanında başlanamaması sonucu, ihtiyacı karşılamak adına 1926’da İstanbul’da bir Terbiye-i Bedeniye Mektebi/Kursu açılmıştır. Bahsi geçen okul Türkiye’de alanına özel düzenli eğitim veren ve beden eğitimi öğretmeni yetiştiren ilk kurumdur. İlk üç yılında beden eğitimi öğretmeni, son yılında ise beden eğitimi müfettişleri yetiştiren kurumda, 1926-1930 yılları arasında toplam 228 mezun verilmiştir. Gerekli öğretmen ihtiyacının karşılanması ve Ankara’da açılacak okulun inşaatına başlanması nedeniyle kurum 1930’da kapatılmıştır. Ankara’da bahsi geçen kurum olan Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü, Beden Terbiyesi Şubesi, 1932-1933 tedrisat yılının ikinci döneminde eğitim vermeye başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi, beden eğitimi öğretmeni, Terbiye-i Bedeniye Mektebi, Selim Sırrı Tarcan.

PHYSICAL EDUCATION TEACHER TRAINING EFFORTS IN TURKEY AND LEADING INSTITUTIONS (1908-1930)

Abstract: The aim of this study to examine physical education teacher training efforts in terms of the intellectual and institutional context between the years of 1908-1930 in Turkey. Physical education lessons entered the school curriculum under the name of gymnastics from the second half of the 19th century within the scope of the reflections of the reforms made after the Tanzimat Period in education. Physical education, in compliance with the body policies of the government specifically after the Second Constitutional Era, ensured that the course was included in all school curricula. However, the lack of a sufficient number of qualified teachers in the country posed the main problem, and this brought along studies for training physical education teachers. The first attempt in this context is the Terbiye-i Bedeniye Mektebi (School of Physical Education), a private school founded by Selim Sırrı [Tarcan] Bey in 1908. As the founder went to Sweden, the school failed to reach its purpose and was closed in the autumn of 1909. After the awareness of administrative men in the field of physical education after the Balkan Wars, physical education teachers were intended to be trained within the schools of teachers. With the critical assignments he undertook since 1910, Selim Sırrı Bey started his attempts to open an field-specific higher education institution in 1913. The institution called Terbiye-i Bedeniye Darülmuallimini (School of Physical Education Teacher’s Training for Men) could not be opened due to the start of the First World War, although all its preparations were completed in 1914. The longing handed over to the Republic finally came to an end with the influence of Atatürk and his government's value on physical education. It was decided to open a higher education institution in Ankara as a result of the proffer presented by Selim Sırrı Bey to the I. Heyet-i İlmiye (First Scientific Committee) in 1923. However, as a result of the failure to start school construction on time, a Terbiye-i Bedeniye Mektebi (School/Course of Physical Education) was

opened in Istanbul in 1926 to meet the need. This school is the first institution of training offering special education to regular physical education teachers in Turkey. In the institution that trained physical education teachers in the first three years and physical education inspectors in the last year, a total of 228 graduated were trained between 1926-1930. The institution was closed in 1930 because the necessary teacher needs were met and the construction of the school to be opened in Ankara started. Gazi Middle Teacher School and Training Institute, Physical Education Department, which is the institution mentioned in Ankara, started to train teachers in the second term of 1932-1933 training year.

Key Words: Physical education, physical education teacher, School of Physical Education, Selim Sırrı Tarcan.

GİRİŞ

Rönesans ve Aydınlanma Dönemi'nin ardından 19. yüzyıl başlarından itibaren Avrupa'daki eğitim anlayışı değişmeye başlamıştır. Aynı dönemde Osmanlı Devleti'nin, Tanzimat Fermanı ile gerileme içinde olduğunu kabul etmesi birçok alanda yapılan reformları da beraberinde getirmiştir. Reformların yansıdığı en önemli alanlardan biri de kuşkusuz eğitim olmuştur. Mekatib-i Umumiye Nazırlığı'nın 1846'da kurulması ile rüştiyelerin sayısının artması, beraberinde bu okullar için öğretmen ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak için 16 Mart 1848'de Darülmuallimin açılmıştır. Nezaretin kuruluşu sonrası, ilkökul düzeyindeki Sıbyan Mektepleri'nin de artan sayısı kapsamında gerekli olan öğretmen ihtiyacını karşılamak için de 1868'de Darülmuallimin-i Sıbyan açılmış ve eski okul Darülmuallimin-i Rüşti olarak anılmaya başlanmıştır (Binbaşıoğlu, 1995).

Aynı dönemde Avrupa'da ortaya çıkan jimnastik akımlarının başlangıçta askeri, sonrasında okul beden eğitimi kapsamında kullanılmasının yansımaları jimnastik dersinin 1863'te Harbiye Mektebi müfredatına girmesi ile sonuçlanmıştır (Şinforoğlu, 2015). Sivil okullarda ise 1868'de Fransız örneğine göre kurulan Mekteb-i Sultani [Galatasaray Lisesi] ders programında kuruluşun itibaren jimnastik dersi görülmektedir (Engin, 2003). 1869'da yayımlanan "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi", eğitimde köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Nizamnamenin hemen ardından 1870'de Darülmuallimat açılarak kızların eğitimi için kadın öğretmenler yetiştirmeye başlanmıştır. Nizamname ile birlikte kısa sürede beden eğitimi dersleri, jimnastik adı altında 1869'da rüştiyeler, 1870'de Mekteb-i Tıbbiye, 1873'te Darüşşafaka, 1877'de idadiler, 1884'te Bahriye Mektepleri, 1895'te Darülmuallimat ders programlarına girerek haftada iki sabah bütün öğrencilere yaptırılmıştır (Ergin, 1977). Bu dönemde dersler ülkedeki Fransız etkisi ile Jahn-Amoros jimnastiği kapsamında uygulanırken, öğretmen ihtiyacı ise başlangıçta yabancı beden eğitimi öğretmenleri ile karşılanmıştır (Şinforoğlu, 2015). Mekteb-i Sultani'yi bitirdiği 1879 yılında yabancı öğretmenler nezaretinde girdiği sınavda başarılı olarak okulun beden eğitimi öğretmeni olan Ali Faik (Üstünidman) Bey ise ilk Türk beden eğitimi öğretmeni olmuştur (Engin, 2003). Benzer biçimde, diğer okullarda da özel bir eğitim almayan ancak jimnastikte mahir olanlar zamanla öğretmenlik yapmaya başlamışlardır.

Nitekim, özellikle 20. yüzyıl başlarından itibaren hükümet politikaları içinde de önemli bir yer edinen beden eğitiminde öğretmen ihtiyacı giderek artmıştır. Alman jimnastiğinin yapısı itibariyle bireysel çabaların ötesine geçemeyen beden eğitimi çalışmaları ise öğretmen ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmıştır. Bu süreçte, jimnastik ile tanıştığı Mekteb-i Sultani'den itibaren beden eğitimi ve spora tutku ile bağlanan Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in öğretmen yetiştirmek için 1908'den itibaren yapmış olduğu çalışmalar, Osmanlı ve Cumhuriyet hükümetlerinin beden politikaları ile uyumu sayesinde etkin görevler üstlenmesini sağlamıştır. Başlangıçta bireysel, sonrasında ise görev tanımları kapsamında kurumsal çalışmaları ile 1908'den itibaren beden eğitimi öğretmeni yetiştirme misyonunu, 1932-1933 eğitim öğretim yılında yükseköğretim düzeyinde beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek için açılan Gazi Orta

Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü Beden Terbiyesi Şubesi'nin açılışıyla tamamlamıştır. Bu kapsamda çalışmanın amacı Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü Beden Terbiyesi Şubesi'nin açılışına kadar olan süreçte Türkiye'de beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek için yapılan çalışmaların, düşünsel ve kurumsal öncüllerinin irdelenmesidir.

YÖNTEM

Çalışma, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan “tarama modeli” kapsamında, olayların geçmiş zaman içindeki gelişiminin, geçmişte olanların öğrenilmesi, anlaşılması ve açıklanması amacıyla araştırmacı tarafından ilgili kaynak ve yayınların incelenerek değerlendirildiği “tarihsel araştırma” metodu (Arlı ve Nazik, 2004) ile yapılandırılmıştır.

Tarihsel araştırma metodu; yayımlanmamış dosyalar, arşivdeki evraklar, özel ya da resmi kurumlardaki yazışma evrakları, eşya, araç ve ilgili malzemelerin bulunduğu yerlerde incelenmesi, yorumlanması, yabancı dilde ise tercüme edilerek açıklanması ile konuya ilişkin her türlü kayıt, belge, eşya, malzeme ve yapıtları arayıp bulma, okuma ve inceleme, kaydetme ve değerlendirme çalışmalarından oluşan “arşiv tarama” metodu (Arıkan, 1995) ile desteklenmiştir.

Ayrıca kullanılan metotlar, ilgili kişi(ler)den hazırlanan sorular çerçevesinde araştırma amacına bağlı olarak insan kaynağının görüş ve düşüncelerinin öğrenilmesini içeren “görüşme (mülakat)” metodu (Aziz, 1994) ile desteklenmiştir. Sonuç olarak çalışma nitel araştırma yöntemleri kapsamında farklı metotlardan elde edilen verilerin bir bütün haline getirilmesi ile ortaya konulmuş derleme bir çalışmadır.

Bu kapsamda çalışmada yoğunluklu olarak dönemin süreli ve süresiz yayınları, özel ve resmi arşiv belgeleri incelenmiş, çalışma çerçevesinde görüşmeler yapılmış ve çalışma birincil kaynaklara dayandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmada yararlanılan bazı arşivler şunlardır: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Arşivi (ATASE), Devlet Arşivliği Başkanlığı Osmanlı Arşivleri (BOA), Devlet Arşivliği Başkanlığı Cumhuriyet Arşivleri (BCA), Milli Eğitim Bakanlığı Arşivi (MEBA), Gymnastik-och idrottshögskolan-Gymnastiska Centralinstitutet (GCI), Selim Sırrı Tarcan-Azade Kent Arşivi (SST/AK), Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Arşivi (TMOK Arşivi), Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMM ZC), Talim ve Terbiye Kurulu (TTK), Inga Nerman Arşivi (INA).

Terbiye-i Bedeniye Mektebi (1908)

Türkiye’de beden eğitimi ve olimpik hareketin öncüsü olan Selim Sırrı Tarcan’ın 1908 yılında açmış olduğu Terbiye-i Bedeniye Mektebi’nden önce, kendisini okulu açmaya yönlendiren fikirlerin gelişimini ve öncesinde yaptığı eğitime yönelik çalışmalarını incelemek gerekir.

25 Mart 1874’te Mora Yenişehir’de doğan Selim Sırrı Bey, 15 Şubat 1897’de mülazım-ı evvel rütbesiyle Mühendishane-i Berri-i Hümayun’dan mezun olduktan sonra önce Çanakkale Boğazı Torpido Müfrezesi’nde (ATASE, 1312-19), hemen ardından da İzmir Yenikale istihkâmlarında görevlendirilmiştir (Tarcan, 1946; Tarcan, 1954a). İzmir’de bulunduğu dönemde yazarlık hayatına başlayan Selim Sırrı (Tarcan, 1935), yazılarının yanı sıra jimnastik ve spor uygulamaları ile kısa sürede tanınarak Sanayi Mektebi, Tilkilik Mektebi ([Tarcan, Selim Sırrı], 1922c) ve İzmir İdadisi’nde jimnastik öğretmenliği yapmaya başlar ([Tarcan, Selim Sırrı], 1922b). İzmir’den ayrılmadan bir sene önce birkaç arkadaşı ile birlikte Darülfan adında bir okul açar (Tarcan, 1954b). İzmir’deki çevresinin etkisiyle, kitapsız gittiği İzmir’den bir

entelektüel olarak ([Tarcan, Selim Sırrı], 1922d) 13 Ocak 1901’de yüzbaşı rütbesiyle İstanbul’a tayin edilir (ATASE, 1312-19).

İstanbul’a geldikten sonra da yazarlık ve jimnastiğe ilişkin çalışmaları sonucu ([Tarcan, Selim Sırrı], 1922d), Mühendishane-i Berri-i Hümayun ve Hendese-i Mülkiye’ye jimnastik ve eskrim öğretmeni olarak atanır ([Tarcan, Selim Sırrı], 1922e). Öğretmenlikteki başarıları sonucu bunları Aşiret Mektebi (Tarcan, 1950b) ve Darüşşafaka jimnastik öğretmenlikleri izler (BOA, MF.MKT., 1056-20). Toplumda beden eğitimine ilişkin bilinç ve farkındalık oluşturma çabaları içerisinde İstanbul’un tanınan süreli yayınlarında yazdığı makalelerin (Yıldırım, 2008) yanında 1902-1904 yılları arasında “Terbiye-i Bedeniye” serisi¹ kitaplarını yayımlar.

Selim Sırrı Bey, Mühendishane yıllarından başlayarak -belli dönemlerde kesintiye uğramasına rağmen- İttihat ve Terakki Partisi ile olan ilişkisini 1908 yılına kadar sürdürür (Tarcan, 1954d). Gerek 23 Temmuz 1908’de ilan edilen II. Meşrutiyet’in hemen ardından halka verdiği nutuklar² ve idare ettiği nümayişler, gerekse üstlenmiş olduğu etkin görevler³ ile halk tarafından olduğu kadar idari kadrolar tarafından da bilinirliğini iyiden iyiye artırır. Yazarlık, öğretmenlik ve Meşrutiyet’in ilanı sonrası yapmış olduğu faaliyetlerle İstanbul’un etkin figürlerinden biri haline gelmesi sayesinde gelişen bu bilinirlik, sonraki yıllarda beden eğitimi çalışmalarının aranan ismi olmasını sağlar.

22 Ağustos 1908 tarihli “L’Illustration” dergisinin Rıza Tevfik (Bölükbaşı) ile çekilmiş bir fotoğrafını “İstanbul’un kamu düzeni ve sultanın güvenliğinin komite adına garantörleri Selim Sırrı ve Dr. Rıza Tevfik” alt yazısı ile Niyazi Bey ve Enver Bey’in de fotoğraflarının bulunduğu sayfanın en üstünde ortalayarak vermesi (“Selim Sırrı ve Dr. Rıza Tevfik,” 1908) ve sonraki 29 Ağustos sayısında da İstanbul’daki liderler içerisinde göstermesi (“La Révolution Turque,” 1908), İttihat ve Terakki’nin idari kadrolarını büsbütün sinirlendirmiş ve Selim Sırrı Bey’in komiteden uzaklaştırılmanın yollarını aramalarına vesile olmuştur. Gelişen olaylar üzerine askerlikle siyasetin birlikte yürüyemeyeceğine kanaat getiren Selim Sırrı Bey cemiyetten istifa ederek siyasetten çekilmiş ve beden eğitimine yönelik çalışmalarına ağırlık vermeye başlamıştır (Tarcan, 1954e).

Hayali olan özel beden eğitimi okulunu açmak için istifasının hemen ardından girişimlere başlayan Selim Sırrı, mektebi açmak için gerekli parayı toplamak amacıyla önce eşinin mücevherlerini rehin vermiş (Tarcan, 1946), ardından bir tüccardan 300 Lira borç almıştır (TMOK Arşivi, 20 Nisan 1909). Başlangıçta Rıza Tevfik Bey ile açmayı planladığı okul yararına düzenlediği konferansların ilkinde de 18 Eylül 1908’de Tepebaşı Millet Bahçesi’nde düzenlemiştir⁴. Konferans programı şu şekildedir:

¹ Selim Sırrı [Tarcan], *Terbiye-i bedeniye, 1. kitap* (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekası, 1903); Selim Sırrı [Tarcan], *Terbiye-i bedeniye, 2. kitap* (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekası, 1904); Selim Sırrı [Tarcan], *Terbiye-i bedeniye, 3. kitap* (İstanbul: Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, 1905).

² II. Meşrutiyet’in ilanı sonrası nutukları için bkz. “Selim Sırrı Bey Tepebaşı Millet Bahçesi’nde irad-ı nutuk ederken” *Resimli Kitap* 1 (1908): 40; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Selim Sırrı Tarcan” *Yeni Adam*, Nisan 6, 1944, 2.; Ruşen Eşref Ünaydın, “Bir dost gözü ile Selim Sırrı Tarcan” *Her Hafta* 100 (1949): 4-5.

³ Selim Sırrı Bey’in II. Meşrutiyet ilanı sonrası üstlendiği İstanbul Komiserliği, Süvari Devriyesi ve Polis Mektebi Müdürlüğü görevleri için bkz. BOA, ZB., 325-103; BOA, ZB., 620-113; BOA, ZB., 490-105.

⁴ Konferanslar dizisine ilişkin diğer haber ve ilanlar için ayrıca bkz.: Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı, *İkdam*, 15 Eylül 1908b, s. 3, sü. 1; Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı. Servet-i Fünun (Sabah Nüshası), 15 Eylül 1908c, s. 4, sü. 1; Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı, *İkdam*, 16 Eylül 1908d, s. 4, sü. 3; Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı, *İkdam*, 17 Eylül 1908e, s. 4, sü. 1-2; Selim Sırrı

Jimnastik ve eskrim muallimi Selim Sırrı Bey ile Doktor Rıza Tevfik Bey tarafından İslam, Hristiyan ve Musevi gençlerinin terbiye-i bedeniyelerine hadim olmak üzere tesisi mukarrer olan Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nin küşadına medar olmak için İngiliz, Alman ve İsveç jimnastikleri ile güreş, eskrim, futbol, tenis vesaireye dair tertip ettikleri konferansların birincisini Eylül'ün 4. Cuma günü öğleden sonra Tepebaşı Millet Bahçesi'nin yazlık tiyatrosunda vereceklerdir.

Program berveçh-i âfîdir:

- 1- Riyazat-ı cismaniyenin tarihi ve hali hazırı hakkında bir fikri icmal: Muallim Selim Sırrı Bey.
 - 2- Yeni İtalyan usulünde kılıçla mübareze: Roma Kılıç Mektebi'nden mezun muallim Sarluzi ile Selim Sırrı Bey arasında.
 - 3- İngiliz usulünde yumruk dövüşü ile Fransızların savleti [hücumu] hakkında bir mütalaa: Mösyö Juery [Gouvery] tarafından.
 - 4- İngiliz boks: Selim Sırrı Bey'le Mösyö Juery arasında.
 - 5- Alaturka ve alafranga güreşler ve bu güreşlerin tesirat-ı fiziyoociyesi: Doktor Rıza Tevfik Bey tarafından.
 - 6- Alafranga güreş: Mösyö Juery ile Mösyö Karociyeri arasında.
- Yarınki Cumartesi gününden itibaren mevki-i fûrûhta çıkarılacak olan biletler Tepebaşı Bahçesi gişesi ile Bab-ı Ali caddesinde, Kitaphane-i İslam ve Askerî'de, İkdam, Servet-i Fünun, Sabah idarehanelerinde bulunur.
- Biletlerin fiyatı birinci, ikinci, üçüncü sıra koltuklar 60, dördüncü, beşinci sıra koltuklar 40, estalar 20, antre 10 kuruştur (Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı, 1908a).

Konferansın halk tarafından büyük ilgi gördüğü, Faik Bey'in müsabakalara hakemlik yaptığı, askeriye ve bürokrasinin önde gelenlerinin de konferansı takip ettiği, hatta Müşir Fuad Paşa'nın sporculara iki kılıç hediye ettiği dönemin gazetelerinden anlaşılmaktadır ("Spor Konferansı," 1908). Gazetelerde mektebin bir an önce açılmasına dair dilekler sunulurken, devam edecek olan konferanslar hakkında bilgi verilmeye devam edileceği aktarılmaktadır ("Selim Sırrı Bey'in Konferansı," 1908). Okulun tesis ve donanım hazırlıklarının bu süreçte devam ettiği ve Londra, Paris ve Roma'dan sipariş edilen aletlerin de gelmesi ile açılışa kadar tüm eksiklerinin tamamlanacağı yine süreli yayınlarda bildirilmektedir ("İstanbul Fincancılar Yokuşu'nda," 1908). Okulun tanıtım çalışmaları da Resimli Kitap ve Musavver Muhit Dergileri'nin yaptığı konferanslarda Selim Sırrı Bey'in katılımıyla devam etmektedir ("Birinci Konferansımız," 1908; "Mühim Bir Konferans," 1908). Kadınlar tarafından da ilgi gören okula ("Muhaberat-ı Aleniye" 1908), süreli yayınlardan kayıt çağruları yapılmış ("Muallim Selim Sırrı Bey'in," 1908; "İstanbul'da Rıza Paşa," 1908), açılışına ilişkin haberler de bir gün öncesinden gazetelerde yer almıştır ("Terbiye-i Bedeniye Mektebi," 1908a).

Aralık 1908 başında süreli yayınlarda neşredilen mektep nizamnamesinde; dünyanın çeşitli büyük şehirlerinde olduğu gibi İstanbul'da da bir beden eğitimi okulu açılacağı; okulun bir müdür, iki öğretmen ve bir doktorun idaresinde olduğu; İsveç ve Alman jimnastikleri ile kılıç, düello, boks, alafranga güreş ve nişan talimleri yapılacağı; yedi yaşından altmış yaşına kadar her sınıftan halkın devam edebileceği ve ileride on iki yaşına kadar kız çocukları için de bir şube açılacağı; gerekirse okul içinde müsabakalar düzenleneceği; okulda her türlü aletin bulunduğu ve devam edecek olanların herhangi bir tedarike ihtiyacı olmadığı ancak aletleri kıranların ücretini ödeyeceği; yeterli sayılara ulaşırsa tenis, golf ve futbol şubelerinin de açılacağı ve okulun gece de açık olacağı; dinden ve politikadan konuşmanın yasak olduğu; isteyenler için Avrupa'dan istedikleri donanımların ayrıca getirtileceği ve eğitime 21 Aralık 1908'de başlanacağı aktarılmaktadır ("İstanbul Fincancılar Yokuşu'nda," 1908; "Selim Sırrı Bey'in Tesis-kerdesi," 1908).

Mektep nizamnamesinde okula devam edecekler dört sınıfa ayrılmıştır;

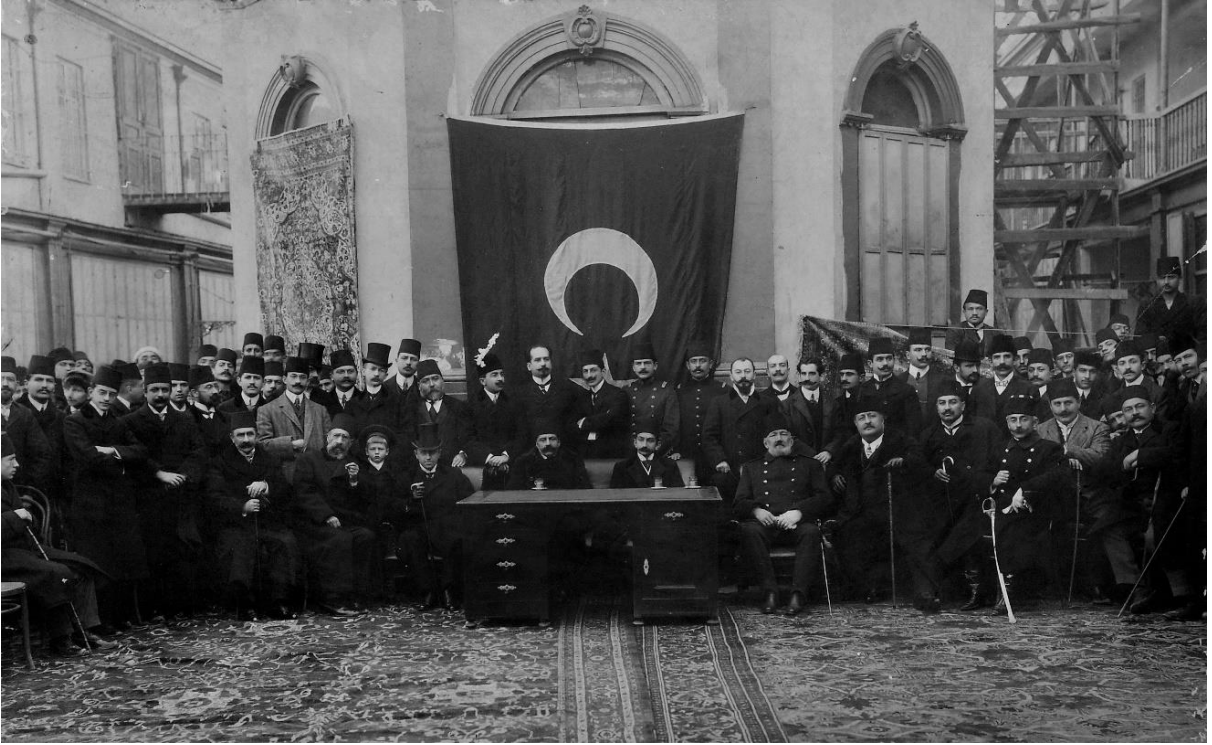
Bey'in konferansı, *İkdam*, 22 Eylül 1908, s. 3, sü. 4; Spor konferansı, *Servet-i Fünun (Sabah Nüshası)*, 22 Eylül 1908, s. 3, sü. 3-4; Birinci konferans, *Resimli Kitap*, Kanunuevvel 1908, 1(4), 395-396.

Hususi Heveskaran: Okula, okulda ders olmayan istediği bir zamanda gelir. Öğreticiler, öğrenci isterse öğrenciyi takip eder. Kısaca, bu grup özel dersleri içerir. Ücret koşullara göre değişir.

İhtiyari Heveskaran: Her gün ya da haftanın birkaç gününde kendi kendine antrenman yapmak için okula devam edenlerdir. Bunlara öğretmenler hiçbir şey göstermeye mecbur olmadığı gibi kişisel hatalardan meydana gelen herhangi bir kazadan da okul sorumlu değildir (Yaşı on yediden küçük olamaz). Ücret ayda otuz kuruştur.

Keyfi Heveskaran: Zamanı müsait oldukça okula çalışmak için düzenli olarak devam edenlerdir (Yaşı on yediden küçük olamaz). Ücret öğrenci kendi çalışırsa ayda 5 kuruş, öğretici nezdinde çalışırsa ayda 10 kuruştur.

Mecburi Heveskaran: Ücret ayda üç mecediyedir. Okulun özel doktorunun nezareti altında, istedikleri şubede öğreticinin göstereceği usulü harfiyen takibe mecbur olup onun haricinde hiçbir şey yapamazlar. Mecburi heveskaran için eğitim süresi üç senedir. Haftada bir defa teorik ve iki defa uygulamalı derse devam zorunludur. Her sene sonu Mayıs ayında yapılacak olan sınavların birincilerine, şubelerine göre, Müşir Fuad Paşa, Birinci Ferik İzzet Fuad Paşa ve Mösyö Baker tarafından ödüller verilecektir. Üç sene sonunda bir heyet önünde yapılan imtihanı geçenlere diploma ve madalya verilecektir (“İstanbul Fincancılar Yokuşu’nda,” 1908; “Selim Sırrı Bey’in Tesis-kerdesi,” 1908).

Ek 1: Terbiye-i Bedeniye Mektebi Açılışı, 20 Aralık 1908 (Ahmet Esmen Arşivi).

Türkiye’de beden eğitimi ve spor alanında ilk kurumsal yapılanma örneği olan özel okulun açılışı 20 Aralık 1908’de Fincancılar Yokuşu’ndaki Şark Çarşısı’nda⁵ yapılmıştır (“Terbiye-i Bedeniye Mektebi,” 1908c; Ek 1). Açılış için çarşının ortasındaki üstü kapalı meydan tahsis

⁵ Okulun bulunduğu çarşı günümüzde Şark Han (Hediyelik Eşya Hanı) ismiyle İstanbul’da Tahtakale semtinde bulunmaktadır. Ancak okulun açıldığı dönemdeki bina formu değişmiştir. Binanın diğer tarafından da giriş açılabilmesi için açılışın yapıldığı meydan yıkılmıştır. (Şark Han yönetimi ile yapılan 19.03.2011 tarihli görüşme).

edilmiş, yerlere ve duvarlara halılar serilmiştir. Açılış; Prens Sebahattin, Müşir Fuad Paşa, Birinci Ferik Keçecizade İzzet, Üçüncü Ordu Erkan-ı Harbiye Reisi Pertev Paşa, İran Sefiri, İsveç büyükelçisi ile yerli ve yabancı diğer bürokratlar, okullardan ve askeriyeden katılımcılar huzurunda yapılmıştır (“Terbiye-i Bedeniye Mektebi,” 1908b; “École de Culture Physique,” 1908). Saat dokuzda Prens Sebahattin’in beden eğitiminin önemine dair verdiği nutukla başlayan programı, Müşir Fuad Paşa ve Faik Bey’in de katıldığı kılıç müsabakaları, Selim Sırrı Bey ile Mösyö Gouvery arasındaki boks gösterisi ve İsveç jimnastiği öğretmeni Miglievich’in İsveç jimnastiği hakkındaki konuşması ve örnek jimnastik uygulaması takip etmiştir (“Terbiye-i Bedeniye Mektebi,” 1908b). Ertesi gün İkdam gazetesi yazarı Ali Kemal Bey açılışı “*Bugün yine ülkemizde gönlümce bir manzaradır ki tecelli eyledi*” başlangıç cümlesiyle, gazetenin ilk sayfasındaki ilk sütuna, “Terbiye-i Bedeniye” başlığıyla taşımıştır (Ali Kemal, 1908). Kamuoyunda yankı uyandıran açılıştan (“Tout Vient Point,” 1908) bir süre sonra okulun güreş şubesi de Ahmet Bey öğreticiliğinde faaliyete geçmiştir (Resimli Kitap, 1909). Okulun tanıtımına ilanlar (“İlan-ı Mühim,” 1908; “İlan-ı Mühim,” 1909) ve konferanslarla devam eden Selim Sırrı Bey’in (“Altıncı Spor Konferansı,” 1909) takipçilerinden biri olan Tefik Fikret, 28 Aralık 1908’de Mekteb-i Sultani müdürü olarak göreve başlamasından kısa bir süre sonra Selim Sırrı Bey’i, jimnastik derslerinin ıslahı için okula öğretmen olarak atamak istemiştir (Andı, Taşcıoğlu ve Yorulmaz, 1999).

Okulun kuruluşu ardından Maarif Nezareti ve belediyeden destek isteyen başlayan Selim Sırrı Bey, beklediği ilgiyi görememiş, yıllardır süren çalışmalarına kayıtsız kalan idari kadroların yaklaşımını “*körler krallığında yaşıyorum*” olarak betimlemiştir (TMOK Arşivi, 20 Nisan 1909). Ancak okulun halk tarafından büyük ilgi gördüğü süreli yayınlardan anlaşılmaktadır. Başlangıçta öğlene kadar açık olan okul, kuruluşunun üzerinden üç hafta geçmeden müdavimlerinin çokluğu ve talepleri doğrultusunda akşama kadar açık kalması kararlaştırılmıştır (“Terbiye-i Bedeniye Mektebi,” 1909a; (“Terbiye-i Bedeniye Mektebi,” 1909b). Üç ay gibi kısa bir süre de ise okulun öğrenci sayısı altmışa çıkmıştı⁶ (TMOK Arşivi, 20 Nisan 1909).

Beden eğitimine ilişkin çalışmalarına yoğunlaşan Selim Sırrı Bey’in, II. Meşrutiyet’in ilanındaki ideolojik uygulamalarının askeri elitlerde yaratmış olduğu rahatsızlık, kendisinin İstanbul’dan uzaklaştırılması baskılarını da beraberinde getirmiştir (Baltacıoğlu, 1944). Harbiye Nezareti tarafından rütbesinin binbaşılığa yükseltilerek Paris’e ataşemiliter olarak atanmasını teklif eden İzzet Paşa’ya, beden eğitimi öğrenimi görmek üzere İsveç’e gitmek istediğini bildirmiş (Tarcan, 1954c), talebin kabul edilmesi üzerine de Stockholm sefiri ile İsveç Kraliyet Jimnastik Enstitüsü (Gymnastiska Centralinstitutet/GCI) müdürü Törngren’le iletişime geçmiştir (BOA, BEO, 3511-263276). Selim Sırrı Bey’in okulda öğrenim görme isteğini aylar öncesinden sütunlarına taşıyan İsveç basınının ardından (“Svensk Gymnastik,” 1909), yerel basın da Harbiye Nezareti’nin aldığı kararı okuyucularına aktarmıştır (“Selim Sırrı Bey,” 1909a; “Selim Sırrı Bey,” 1909a). Terbiye-i Bedeniye Mektebi müdür vekili Necmettin Bey ise Selim Sırrı Bey’in İsveç’e gidişi sonrası okulda yapılacak değişiklikleri ilgililere şu şekilde aktarmıştır (“Selim Sırrı Bey,” 1909):

Terbiye-i Bedeniye Mektebi müessis ve müdürü Kolağası Selim Sırrı Bey’in birkaç güne kadar tevsî-i malûmat için Harbiye Nezaretince Stockholm’e izamı mukarrer olduğundan mumaileyhin esna-yi gaybubetinde kemâ-fi’s-sabık [eskisi gibi] jimnastik dersine muavini Ahmet Bey, eskrim dersine Muallim Refik, alafranga güreşe Kenan Bey (amatör) devam edeceklerdir.

Abonman her şube-i talimiye için bir mecdiyedir. Mektep her gün açıktır.

Müdür vekili Necmettin

⁶ Terbiye-i Bedeniye Mektebi müdavimleri ve Selim Sırrı Bey’in fotoğrafı için bkz. Ek 2.

II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası 15 Aralık 1908'de Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin (IOC) Türkiye temsilcisi seçilen Selim Sırrı Bey, 20 Nisan 1909'da IOC başkanı Coubertin'e yazdığı mektupta, süreli yayınlarda düzenli olarak beden eğitimine ilişkin yazdığı yazılardan ve açtığı okuldan bahsederek yakın zamanda Stockholm'e gideceğini aktarmaktadır. Seyahatini, 31 Mart Vakası nedeniyle iki hafta kadar ertelemek zorunda kalmış olsa da (TMOK Arşivi, 20 Nisan 1909), 28 Nisan'da İstanbul'dan hareketle (SST/AK, 16 Mayıs 1909) Marsilya-Paris-Berlin-Kopenhag güzergahı ile 3 Haziran'da Stockholm'e vararak tamamlamıştır (SST/AK, 5 Haziran 1909). İsveç'te kaldığı süre zarfında mektebin açık kalmasını sağlamak için dersleri başka öğretmenlere aktarmasına rağmen ("Selim Sırrı Bey," 1909), mektebi ziyaret eden bir yazar tahmininden çok daha az müdaviyle karşılaştığını aktarmaktadır (Y. R., 1910). Nitekim, Selim Sırrı Bey'in İsveç'te bulunduğu dönemde okul işleriyle ilgilenmesini istediği yeğeni Necmi'den Temmuz'da "Mektep pek fena gidiyor" haberi gelmiştir (SST/AK, 2 Ağustos 1909). Eylül ayında ise okulun halen toparlanamadığı, Ahmet Bey'in okula gitmediği ve talebelerin dağıldığı haberi ulaşmıştır. Aynı mektuptan anlaşıldığı üzere sonraki dönemde okul kapanmış ve eşyaları

Ek 2: Terbiye-i Bedeniye Mektebi, 1909. (SST-AK)

nakledilmiştir (SST/AK, 22 Kasım 1909). Muavini Ahmet Bey ise okulun kapanmasında bir suçlu olmadığını Selim Sırrı Bey'in dönüşünde tahkikat yapabileceğini söylerken (SST/AK, 24 Eylül 1909), 23 Ekim tarihli mektupta Selim Sırrı Bey kapanan okuldaki emaneten bırakılan golf takımlarının sahibine ulaştırılıp ulaştırılmadığını eşine sormaktadır (SST/AK, 23 Ekim 1909). Mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla okul 1909 yılı Eylül ayında kapanmış olmalıdır.

Selim Sırrı Bey'in çeşitli spor branşlarında uzman kişileri etrafında toplayarak 1908 gibi erken bir tarihte böyle bir okul açabilmesi geniş çevresinin ve bu çevredeki etkisinin bir göstergesidir. Aynı zamanda okul, özel olarak beden eğitimi alanında diploma veren tek kurum hüviyetindedir. Mecburi heveskaranın diploma alması için geçerli olan teorik ve uygulamalı derslere devam zorunluluğu, öğreticilerin verdikleri ders dışına çıkamamaları ve üç yıllık eğitim süresi, eğitime atfedilen özenin bir göstergesidir. Okulun askeri ve sivil bürokratlar tarafından desteklenmesi, konferanslara ve açılışa katılımları ile yılsonunda yapılacak olan imtihanlarda ödül dağıtacak olmaları ise, düzenli bir beden eğitimi öğretmeni yetiştiren kurumun olmadığı dönemde, ilgili şubelerden diploma alacak olan mecburi heveskaranların istihdamı konusunda oldukça önemlidir. Bu kapsamda birden çok misyona sahip okulun bir amacının da dönemin beden eğitimi öğretmeni ihtiyacını karşılamak olduğu düşünülebilir. Selim Sırrı Bey'in bireysel girişimi ile açılan okul beden eğitimi özelinde düzenli eğitim ve diploma veren ilk kurum

olmasına rağmen bir yıldan kısa bir süre açık kalabilmiştir. Okulun gereken ilgiyi görmemesinin nedeni ise Selim Sırrı Bey'in açılıştan birkaç ay sonra İsviçre'ye gitmesidir. İsviçre'de bulunduğu dönemde okulun yönetim anlamında sıkıntılar yaşadığı ve İsviçre'ye gitmeden önce 60 öğrencinin bulunduğu okulda öğrenci sayısının giderek düştüğü, netice olarak da Selim Sırrı Bey'in İsviçre'de bulunduğu dönemde kapandığı anlaşılmaktadır. Ancak Selim Sırrı Bey İsviçre'den dönüşünde üstlendiği görevler vasıtasıyla yapacağı çalışmalar ile daha kapsamlı kurumsal oluşumların temellerini atacaktır.

II. Meşrutiyet Dönemi Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirmede Kurumsal Denemeler

İsviçre'de Selim Sırrı Bey sadece jimnastik eğitimi almakla kalmamış, İsviçre'nin sosyal ve kültürel yaşantısının enstrümanlarını da yanına alarak, kendi ifadesiyle "pazılarıyla" gittiği İsviçre'den 11 Mayıs 1910'da "kafasıyla" yurda dönmüştü ([Tarcan], Selim Sırrı, 1932; Tarcan, 1954d). İsviçre'de bulunduğu sırada görev yerinin değiştirilmesi ve orduya çelik gibi subaylar yetiştirmek hayaliyle döndüğünde de pasif bir göreve atanması üzerine (Tarcan, 1946) istifa dilekçesini vermiş (BOA. İ.HB., 28-1328/R-259; BOA, BEO, 3744-280793) ve böylece 13 Haziran 1910'da orduyla ilişkisi kesilmişti (ATASE, 1312-19). Temmuz başlarında dönemin Maarif Nazırı Emrullah Efendi ile karşılaşmış, neden sivil olduğunu soran Nazır'a, askerlikten istifa ettiğini anlatmıştı (Tarcan, 1946). 12 Ocak 1910'da Maarif Nazırı olarak atanan Emrullah Efendi, bu dönemde eğitimde önde gelen sorunlardan birinin teftiş olduğunu düşünerek vazifesiz memuriyetler konumuna düşmüş müfettişlik kurumunu reforma tabi tutuyordu (Ergün, 1982a). Selim Sırrı Bey, Emrullah Efendi ile karşılaşmasından bir hafta sonra aldığı tezkere ile tüm Osmanlı vilayetleri beden eğitimi müfettişliğine atanıyordu (Tarcan, 1946):

İstanbul vilayeti inzımam ile bil'umum vilayati Osmaniye mekatibinin Terbiye-i Bedeniye müfettişliğine iki bin kuruş maaşla tayin kılınmış olduğunuzdan hemen ifayı vazifeye mübaşeret etmek üzere Nezaret'e gelmeleri mütemennadır efendim.

14 Temmuz 1326, Maarif-i Umumiye Nazırı Emrullah

Tezkereyi almasının ardından Emrullah Efendi ile görüşmeye gittiğinde ise aralarında, çeşitli kaynaklarda sıklıkla alıntılanan şu konuşma geçmişti (Tarcan, 1946):

Soluğu Nezaret makamında aldım. Teşekkür ettim. Sonra:
"Fakat Efendim, neyi teftiş edeceğim? Galatasaray'dan başka hiçbir sultanide jimnastik dersi yok! Hele kız mekteplerinde bu dersin adı bile bilinmiyor!" dedim.
Emrullah efendi şu cevabı verdi:
"Azizim, sen hem müfettiş, hem de müessis olacaksın. Erkek Muallim Mektebi'nde ıslahat yaptık. Programına haftada iki defa beden terbiyesi dersi koyduk. Orada sen ders verip muallim yetiştireceksin. Kız mektepleri için de sonra düşünüyoruz."

Selim Sırrı Bey, 1620 sicil numarası ile 27 Temmuz 1910 günü İstanbul Vilayeti Terbiye-i Bedeniye Müfettişliği görevine 2000 kuruş maaşla başlar (MEBA, 1932). Bu, II. Meşrutiyet'e kadar devam eden ve jimnastiğin "Jahn-Amoros" usulüne göre uygulandığı "birey yönelimli" sürecin, artık yerini "kitle yönelimli" "İsviçre jimnastiği" anlayışına terk etmesi anlamına gelmektedir. Eğitimde yenileşme ortak paydasında hemfikir, ancak yöntemler konusunda farklı düşüncelere sahip aydınlar arasında Selim Sırrı Bey'in tarihi misyonu böylece başlamış olur (Yıldıran, 2012).

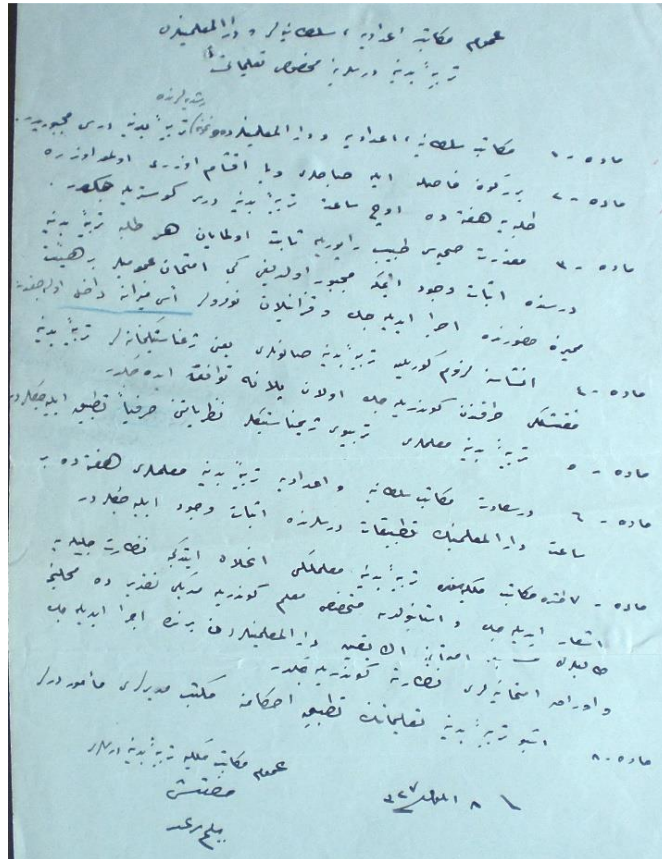
Öğretmen yetiştirme sorumluluğu, 1909'da önce Darülmüallimîn-i İbtidaiye ve sonra da Darülmüallimîn-i Âliye müdürlüğüne tayin edilen Mustafa Satı Bey'dir (Gündüz, 2012). Mustafa Satı Bey müdürlük görevini okulun öğretmenlerini, program ve öğretim yöntemlerini kendisi belirlemek şartı ile kabul etmiş, müdürlüğünde okulda köklü değişimler yapılmış, öğretmen kadrosu üç öğretmen hariç tamamen değiştirilmiş ve dönemin önde gelen aydınlarının

öğretmen olarak görev aldığı modern bir yapı teşkil edilmiştir (Binbaşıoğlu, 1995). Satı Bey, eğitimin öğretmen yetiştirme ile başlayacağını savunmuş, nitelikli öğretmen yetiştirme çabaları ile Darülmualimin birçok Avrupa öğretmen okulundan daha ileri seviyeye ulaşmıştır (Öztürk, 1996).

Eğitimi; beden terbiyesi, fikir terbiyesi ve ahlak terbiyesi olmak üzere üç temel bölüme ayıran Satı Bey, beden eğitimi derslerine en iyi örneğin İsveç jimnastiği olduğunu belirtmektedir (Gündüz, 2010). Selim Sırrı Bey, beden eğitimi öğretim yöntemleri konusunda aynı fikirleri paylaştığı (Binbaşıoğlu, 1995) Satı Bey'in müdürlüğü döneminde Kasım 1910 başından itibaren idadi ve sultanilerde beden eğitimi dersine giren öğretmenlere takip edilecek usulü öğretmek üzere Darülmualimin'de Salı günleri öğleden sonra saat ikiden üçe kadar (BOA, MF.MKT., 1163-61) beden eğitimi derslerini bizzat vermeye başlar ([İnançalp], M[ehmed] Cevdet, 1916). Selim Sırrı Bey, okulun yanındaki Tatbikat Mektebi'nde İsveç jimnastiğine uygun biçimde yaptırılan salonda, sarıklı kıyafetleriyle seksen kadar öğrenciye ders verirken, bir süre sonra Feridun Bey, yanına yardımcı olarak atanır ([Tarcan, Selim Sırrı], 1922a).

22 Haziran 1911'de Maarif Nezareti Terbiye-i Bedeniye Müfettişi olan Selim Sırrı Bey (MEBA, 1932), Avrupa'daki bilimsel gelişmeleri takip için 7-10 Temmuz 1911 tarihleri arasında Odense/Danimarka'da düzenlenen "Uluslararası Beden Eğitimi Kongresi"ne gönderilmek için Hükümet'e başvurur (BOA, HR.HŞM.İŞO., 236-105). Kabul olunan başvurusu üzerine (BOA, İ.MMS., 138-1329/R-15) kongreye gönderilir (BOA, BEO, 3888-291563; BOA, BEO, 3891-291765; BOA, BEO, 3892-291866) ve kongrede bir oturumun başkanlığı yapar ("Procés-Verbal du," 1911).

Selim Sırrı Bey Avrupa'daki güncel yaklaşımları da öğrenerek döndüğü İstanbul'da, çeşitli okullardan gelen beden eğitimi öğretmenlerine derslerinde takip edecekleri usul olarak İsveç jimnastiği derslerini vermeye başlar. Bu sayede, beden eğitimi öğretmeni yetiştiren bir kurumun olmadığı dönemde formatörlük yoluyla ihtiyacın karşılanmasını sağlamaktadır. Selim Sırrı Bey'in, İsveç jimnastiğinin yaygınlaştırılmasına ve beden eğitimi öğretmenlerinin yetiştirilmesine ilişkin ilk adımları müfettişlik görevine getirilmesinin hemen ardından attığı görülmektedir. Eylül 1911'de Maarif Nezaretine sunduğu idadi, sultani ve Darülmualimin'deki beden eğitimi derslerine ilişkin "Umum Mekatib-i İdadiye, Sultaniyyeler ve Darülmualiminlerde Terbiye-i Bedeniye Derslerine Mahsus Talimat", 14 Ekim 1911'de kabul olunarak uygulamaya sokulmuş ve ilgili okullardan gelen öğretmenlere dersler verilmiştir:

Ek 3: Umum Mekatib-i İdadiye, Sultaniyyeler ve Darülmualiminlerde Terbiye-i Bedeniye Derslerine Mahsus Talimat (BOA, MF.MKT., 1175-95)

- 1.Mekatib-i sultânîye, idâdiye, dârümuallimînler ve numune rüşdiyelerinde terbiye-i bedeniye dersi zorunludur.
- 2.Yeterli öğretmen oldukça, birer gün arayla, sabah veya akşamüzeri, öğrenciye haftada iki saat terbiye-i bedeniye dersi gösterilecektir.
- 3.Doktor raporuyla belgelenmiş bir sağlık problemi olmayan her öğrenci terbiye-i bedeniye dersinde hazır bulunmak zorundadır.
- 4.İnşası gereken terbiye-i bedeniye salonları yani jimnastikhaneler, Terbiye-i Bedeniye Müfettişliği tarafından gönderilecek plana uyacaktır.
- 5.Terbiye-i bedeniye öğretmenleri derslerini “Terbiyevi İsveç Jimnastikleri” isimli kitaptaki bilgilere göre işleyeceklerdir.
- 6.İstanbul’daki sultânî ve idâdilerde görev yapan terbiye-i bedeniye dersi öğretmenleri bilgilerini arttırmak üzere haftada bir saat Dârümuallimîn Tatbikat Mektebi derslerine katılacaklardır.
- 7.Sivil okullarda terbiye-i bedeniye dersi öğretmenliği açıldıkça bu durum Maarif Nezâreti’ne bildirilecek, İstanbul’dan uzman öğretmenler gönderilemezse öğrencilerin müsabaka sınavları dârümuallimînlerde yapılacaktır. Şayet sınav yapılacak yerde dârümuallimîn bulunmuyorsa, mümkün olduğu takdirde, en yakın dârümuallimînlerden birinde yapılacak ve yapılan sınavın evraki nezârete gönderilecektir.
- 8.İşbu terbiye-i bedeniye dersi tâlimatının uygulanmasına okul müdürleri memurdurlar (BOA, MF.MKT., 1175-95; Ek 3).

Ders kitabı ihtiyacını karşılamak için Selim Sırrı Bey tarafından 1911’de yazılan “Terbiyevi İsveç Jimnastikleri ve Mektep Oyunları” 7 yaşından 12 yaşına kadar kız ve erkek okul çocukları için hazırlanmış, aynı tarihli kararnamede de ders kitabı olarak belirlenmiştir (BOA, MF.MKT., 1175-95). Selim Sırrı Bey, aynı yıl çıkarmaya başladığı Terbiye ve Oyun Dergisi ile de toplumda beden eğitimi hakkında bilinç oluşturmaya çalışmıştır. 1913 yılında yayımladığı “İsveç Usûlü Terbiye-i Bedeniye ve Mektep Oyunları” adlı eserinde ise otuz oyun ile ilk ve orta okullardaki beden eğitimi dersleri için otuz haftalık ders planını beden eğitimi öğretmenlerine sunmuştur.

1913 yılında Balkan Savaşları’nda yaşanan hezimet; sivil ve askeri bürokratlar, aydınlar ve eğitimcilerde beden eğitimi hakkında farkındalık oluşmasını sağlamış (Akın, 2004) ve toplumda da “çökmekte olan devleti eğitim ve öğretmenler kurtaracaktır” görüşü hakim olmuştur (Akyüz, 2009). Savaşlarda Bulgar ve Yunan askerlerinin Osmanlı’dan daha zinde ve becerikli olmaları (Akın, 2005) ve beden eğitimi öğretmenlerinin savaşta üstlendiği görevler; elitlerde beden eğitiminin paramiliter yönüne dair farkındalığı artırdığı gibi beden eğitimi eğitim sisteminin ve kamusal hayatın vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir (Beşikçi, 2010). Balkan Savaşları’nın hemen ardından beden eğitimi tabanında yapılanmaya başlayan paramiliter gençlik örgütleri ise çalışmalarını Birinci Dünya Savaşı sonlarına kadar sürdürmüştür (Yamak Ateş, 2012). Gerek paramiliter amaçlarla gerekse okul programlarında artan sayıda yer almaya başlayan beden eğitimi dersleriyle doğan öğretmen ihtiyacını karşılamak için ise sadece beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek bir yükseköğretim kurumunun gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde beden eğitimi öğretmenliğinin ayrı bir meslek olarak önemine vurgu yapılarak, açılması planlanan Terbiye-i Bedeniye Darümuallimini’nin hazırlıklarına 1913 yılında başlanmış, İsveç’ten dönüşünde, Selim Sırrı Bey’in incelemelerde bulunduğu Brüksel Terbiye-i Bedeniye Darümuallimini ([Tarcan, Selim Sırrı], 1922a) programı incelenmiş, teşkilat ve tedrisat programı örnek alınmıştır (BOA, MF.MKT., 1191-35; BOA, MF.MKT., 1193-56). Başlangıçta “Terbiye-i Bedeniye Mektebi” olarak düşünülen okul daha sonra “Terbiye-i Bedeniye Darümuallimini”ne dönüştürülmüştür (“Maarif Nezaretinde,” 1914). 1914 yılı başında Tedrisat Mecmuası’nda okul hakkında bilgilerin verildiği yazıda bütün medeni memleketelerde olduğu gibi İstanbul’da da açılması planlanan beden eğitimi okulunun hazırlıklarına başlandığı haberi verilmiştir. Okulun; maarifin Süleymaniye’deki arsası üzerine inşa edildiği, temelinin atıldığı, yan duvarlarının bittiği ve bir aya kadar inşaatının

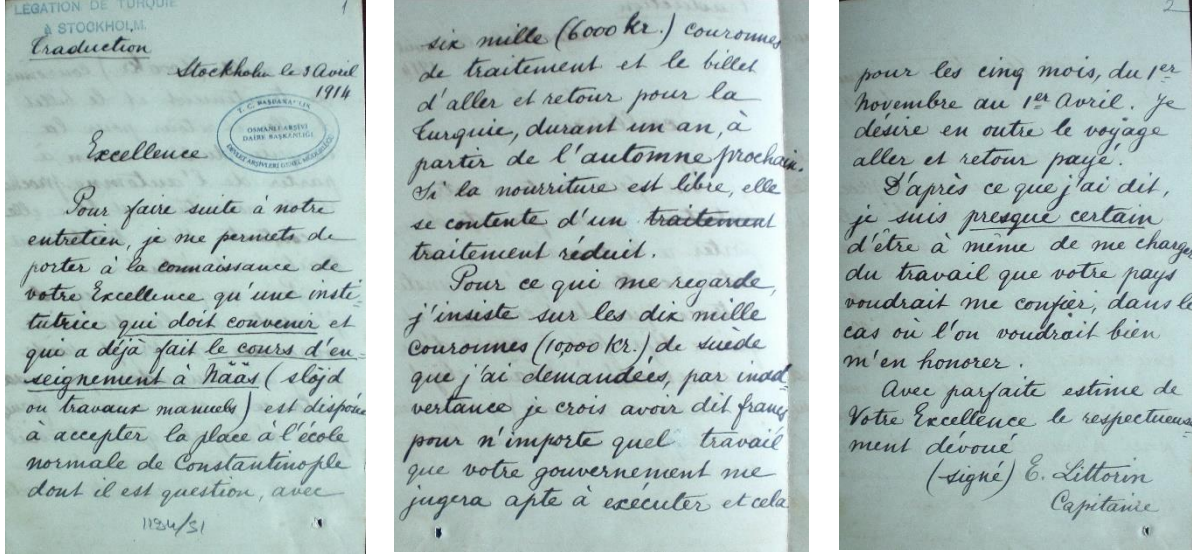
tamamlanacağı aktarılmaktadır. Okulun bütün ihtiyaçlarının fabrikada tamamlandığı, programın ise Belçika örneğinden yola çıkılmış ancak milli ihtiyaçlara göre düzenlendiği belirtilmiştir (“Terbiye-i Bedeniye Mektebi,” 1914). Beden eğitimi öğretmenlerinin yanında el işleri öğretmeni yetiştirmek için de okula bir sınıf eklenmesine karar verilmiş ve buna bağlı olarak da okulun kadro tanzimine Selim Sırrı Bey memur edilmiştir (“Maarif Nezaretinde,” 1914). Okulda sınıfların haricinde beden eğitimi, atış salonu, el işleri salonu, yüzme havuzu, tenis, futbol ve ok atmak için dört büyük meydan bulunacağı ve ıslah edilmiş milli dansların programda yer alacağı açıklanmıştır. Okulun tedrisatının sekiz ay olacağı, program dahilinde teorik olarak anatomi, fizyoloji, hıfzısıhha dersleri ve uygulamalı dersler verileceği aktarılmıştır. Açıklamaya göre tesisler, beden eğitimi çalışmalarını yapmak isteyen halk için de açık tutulacaktır. Okulun kızlar için de şubesi bulunurken Darülmualimin ve Darülmualimat mezunları öğretmen olmadan önce okulda üç ay staj yapacaklardır. Senede bir defa beden eğitimi şenlikleri ve müsabakalarının yapılacağı okulda, meydanların çevresinde ebeveynler ve ziyaretçiler için özel alanlar bulundurulacaktır (“Terbiye-i Bedeniye Mektebi,” 1914). Uzun zamandır beden eğitimi ve el işleri öğretmenleri bulmakta büyük güçlük çeken Maarif Nezareti’nin, okul ile birlikte bu önemli eksiği telafi edeceği süreli yayınlarda yer almıştır (“Maarif Nezaretinde,” 1914). Okulun açılmasına az bir zaman kala patlak veren I. Dünya Savaşı nedeniyle okul eğitime başlayamadan binaya askeriye el koymuştur (Ergin, 1977). Mart 1916’da askeriye okulunu boşaltması (BOA, MF.MKT., 12214-83) sonrası bina Maliye Bakanlığı’na devredilmiş ve Karamürsel Mensucat firmasına verilerek fabrika olarak kullanılmıştır⁷ (Ergin, 1977).

Sivil beden eğitimi öğretmen okulunun yanı sıra aynı yıl askeri bir beden eğitimi öğretmen okulunun açılması da planlanmış ve talimatnamesi hazırlanmıştır. Nizamnameye göre askeri okullara jimnastik ve mübareze öğretmeni yetiştirmek için kurulması planlanan okulun kadro planlaması yapılarak Askeri Okullar Müdürlüğü’ne bağlanması kararlaştırılmıştır. 1914’te Mayıs ayında başlayıp Ekim’e kadar 5 ay olması planlanan tedrisat süresi sonraki yıllarda Mart ve Eylül ayları arası altı ay olarak planlanmıştır. Yatılı olan okulda aynı zamanda öğrencilere aylık maaş verilecektir. Okulun alet ve donanım ihtiyacı için iki yüz liralık tahsisat ayrılmış, donanımın muhafazası için her ay altı yüz kuruşluk bütçe tahsis edilmesi ve personelin maaşlarının okul tarafından ödenmesi karara bağlanmıştır. Altı aylık eğitimin ardından mezun olanların askeri okulların hangi kademesinde öğretmenlik yapacağı Harbiye Nezareti tarafından belirlenecektir (Askeri Terbiye-i Bedeniye Mektebi Talimatı, 1914). Ancak sivil örneğine benzer biçimde I. Dünya Savaşı okulun açılışını engellemiştir (Yıldırım, 2009).

Beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek için açılacak olan sivil ve askeri beden eğitimi öğretmen okulları ile birlikte Darülmualimin bünyesinde de bir Terbiye-i Bedeniye Mektebi açılması kararlaştırılmıştır. 1914 yılının ilk aylarında İsveç’e bir heyet gönderilerek Darülmualimin’e bağlı olarak açılacak okul için öğretmenler bulunması amaçlanmıştır. Heyetin, çalışmalarını beğendiği, GCI’da görevli Yüzbaşı Litorin okula müdür olarak atanmak istenmiş ancak orduda da görevli olması nedeniyle sonuca bağlanamamıştır. Bu durum üzerine başka uzmanlar araştırılıp, bir kadın ve bir erkek öğretmen bulunması kararlaştırılmıştır. İsveç’teki öğretmenlerin dönemde görevli olmaları nedeniyle İstanbul’a gelmelerinin mümkün olmaması üzerine Yüzbaşı Litorin ile tekrar görüşülmüştür. Litorin, Kasım 1914 ile Nisan 1915 arasında yalnızca beş ay görev yapabileceğini belirterek bu süre için 10.000 kuruş maaş talep etmiş, başka bir kadın öğretmen ise sonbahardan itibaren görev yapabileceğini belirterek 6.000 kuruş maaş istemiştir (Ek 4). Bahsi geçen aralıkların Darülmualimin’in Eylül ayında başlayacak olan ders takvimine uymaması nedeniyle görüşmeler olumsuzlukla sonuçlanmış, İsveç Sefareti’ne

⁷ Günümüzde okuldan Karamürsel firmasına devredilen bina yıkılmıştır. Binadan geriye kalan küçük bir harabe İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü yerleşkesinin arka bahçesinde yer almaktadır.

Eylül ayına kadar yeni bir erkek ve bir kadın öğretmen bulması iletilmiştir (BOA, MF.MKT., 1194-51). Ancak konunun daha sonraki akıbetine dair arşivlerde bir kaynak bulunamamıştır.

Ek 4: Yüzbaşı Litorin'in taleplerini içeren mektubu (BOA, MF.MKT., 1194-51).

II. Meşrutiyet sonrası modernleşme hareketlerine paralel olarak Selim Sırrı Bey, müfettişlik görevinin başlangıcından itibaren kız öğrencilerin beden eğitimi uygulamaları üzerinde de özellikle durmuştur. Bu amaç doğrultusunda müfettişliğinin ilk yıllarında ilkökul öğretmenlerinden yüz kadar kadına ders vermeye başlamış ancak otuzlu yaşlarda bir erkeğin kadınlara ders vermesi karşısında dini çevrelerden gelebilecek olan tepkilerden çekindiği için öncelikli olarak medreselere dersi sokmaya karar vermiştir (Tarcan, 1946). 1914 yılında yürürlüğe konulan Islâh-ı Medâris Nizamnamesi ile medrese programlarına giren beden eğitimi dersleri çerçevesinde (Ergün, 1982b; Kafadar, 1997; Şanal, 2003), Ekim 1914'te Medreset'ül Vaizin'e beden eğitimi öğretmeni olarak atanmıştır (Tarcan, 1950a). Beden eğitiminin bireysel fonksiyonlarını kendi üzerlerinde yaşayan din görevlilerinin beden eğitimine karşı önyargılarını kırarak her cinsiyetten insanın beden eğitimi yapmasını doğal karşılamalarını amaçlamıştır. Böylece kız okullarına beden eğitimini sokmak daha kolaylaşmıştır (Yıldırım, 2008). 1915'te yürürlüğe giren nizamname ile de beden eğitimi dersleri Darülmuallimat müfredatına girmiştir.

1914 yılında açılması planlanan Darülmuallimin'e bağlı Terbiye-i Bedeniye Mektebi, 5 Temmuz 1915 yılında yayımlanan "Darülmuallimin ve Darülmuallimat Nizamnamesi" ile birlikte yasal zemine oturtulmuş ve Darülmuallimin-i Aliye'ye bağlı bir Terbiye-i Bedeniye Mektebi ile Darülmuallimat-ı Aliye'ye bağlı bir Ana Muallim Mektebi açılarak her ikisinin de tedrisatının bir sene olması kararlaştırılmıştır [Md. 4]. Yaşı on sekizden büyük olanların kabul edileceği Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nde [Md. 14] teorik olarak, anatomi, organların görevi, çocuklar için sağlık bilgisi, öğretim yöntemi ve beden eğitimi bilgisi dersleri; uygulamalı olarak ise jimnastik, terbiyevi oyunlar, sporlar, atıcılık ve yüzme talimleri dersleri verilecektir [Md. 28]. Yatılı ve gündüzlü olarak eğitim verecek olan okuldan mezun olanlara ise on senelik mecburi hizmet yükümlülüğü getirilmiştir [Md. 34]. Nizamnamede beden eğitimi dersleri Darülmuallimin ve Darülmuallimat ile Ana Muallim Mektebi programında zorunlu ders olarak görülmektedir (Darülmuallimin ve Darülmuallimat Nizamnamesi, 1915; BOA, DÜİT, 96/43_3, 6). 1914 yılından itibaren Darülmuallimin'de yeniden beden eğitimi öğretmeni olarak görev yapan ([Tarcan, Selim Sırrı], 1922a) ve 14 Ağustos 1914'te de Maarif Nezareti Heyet-i Teftişîye Azalığı'na getirilen (MEBA, 1932) Selim Sırrı Bey, Mart 1916'da Darülmuallimin Müdürlüğüne bir yazı göndermiştir. Bu yazıda daha önce askeriyenin el koyması sonucu

kapatılan Terbiye-i Bedeniye Darümuallimini binasının askerler tarafından boşaltıldığını, eksik kalan kısımlarının bir an önce tamamlanması gerektiğini bildirmiştir (BOA, MF.MKT., 1214-83). Böylece kapatılan okulun binasının, Darümuallimin bünyesindeki Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nde aynı amaçla kullanılması hedeflenmiştir. Ancak gerekli girişimler yapılmamış olmalı ki daha önce bahsi geçtiği üzere bina Maliye Nezareti'ne devredilmiştir.

Osmanlı Arşivleri'ndeki 25 Eylül 1918 tarihli bir dilekçeye verilen cevaba göre ise yapılan tüm girişimlere rağmen, ilgili tarihte Darümuallimin bünyesindeki Terbiye-i Bedeniye Mektebi "henüz" açılmamıştır (BOA, MF. MKT, 1235-107). Tüm çabalara rağmen beden eğitimi özelinde öğretmen yetiştirecek bir kurumun açılmamış olmasının ülkenin uzun müddettir içinde bulunduğu savaş ortamından kaynaklandığı düşünülebilir. Ancak Selim Sırrı Bey çalışmalarına devam etmiş, beden eğitimi özelinde bir kurum olmasa da Darümuallimin-i Aliye'de birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar uygulamalı olarak beden eğitimi dersleri gösterilmiş, bilimsel, sosyal ve pedagojik içerikli teorik dersler dördüncü sınıf öğrencilerine verilmiştir ([Tarcan], Selim Sırrı, 1917). Aynı zamanda okulun son sınıf öğrencileri, okul bünyesindeki Tatbikat Mektebi'nde beden eğitimi öğretmenliği uygulaması yapmışlardır ([Tarcan, Selim Sırrı], 1922a). Okul mezunu başarılı öğrencilerin ise kadınlar da dahil olmak üzere çeşitli okullara beden eğitimi öğretmeni olarak atanması yoluyla da dönemin öğretmen ihtiyacının karşılandığı görülmektedir (BOA, MF.MKT., 1211-53).

Okul açma denemelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen Selim Sırrı Bey, savaş yıllarında, beden eğitimi yoluyla Darümuallimin öğrencilerinde edinilen kazanımları 1916-1918 yılları arasında düzenlediği idman bayramları ile halka sunmuştur. Toplum tarafından olduğu kadar idari erk tarafından da büyük ilgi gören idman bayramları, beden eğitiminin gençlik üzerindeki olumlu etkilerini yansıtarak, her kesimde heyecan uyandırmıştır (Şinoforoğlu, 2015). Halk beden eğitiminin insan yetiştirmedeki önemini görmüş ve farkındalık kazanmaya başlamıştır (Yıldırım, 2009). Selim Sırrı Bey'in 5 Ocak 1919 ile 18 Eylül 1921 tarihleri arasında Darümuallimin-i Aliye müdürü olarak görev yapması (MEBA, 1932), beden eğitimi uygulamalarının da kurumda hız kazanmasını beraberinde getirmiştir. Selim Sırrı Bey, modern sporları öğretmen adaylarına tanıtmış, mezunlar vasıtasıyla da beden eğitimi ve sporun ülke geneline yayılmasına katkı sağlamıştır. Bu dönemde beden eğitimi ve spor uygulamalarına ilişkin gösterileri saray erkanı, uzmanlar ve işgal kuvvetlerinden davetliler huzurunda sürdürmüştür ("Darümuallimin Mektebini Ziyaret," 1336). 19 Eylül 1921'de tekrardan Maarif Nezareti Heyet-i Teftişine Azalığı'na atanan Selim Sırrı Bey'in tüm görevlendirilmeleri saltanatın kaldırılmasının ardından düşmüştür (MEBA, 1932). Darümuallimin bünyesi altında beden eğitimi öğretmeni yetiştirme çabaları ise Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar devam etmiştir (M[ehmet] F[etgeri] Ş[oenu], 1926).

Bu yıllarda yapılan çalışmalar beden eğitimi öğretmenlerine olan ihtiyacı ve verilen değeri açıkça göstermektedir. Açılmayan okulların kapsamlı müfredat programları ve nizamnamelerde geçen on yıllık zorunlu hizmet süreleri, modern eğitimin ve yetişmiş öğretmen ihtiyacının uzun vadeli olarak kullanılmasının planlandığının ispatıdır. Her ne kadar hükümet politikaları ile uyumlu bir biçimde, hedeflenen beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek kurum açılmamış olsa da, Selim Sırrı Bey merkezinde toplanan çabalar Cumhuriyet'e yüklü bir deneyim ve miras bırakmıştır.

Terbiye-i Bedeniye Mektebi/Kursu (1926-1930)

Atatürk, kuruluşundan itibaren Cumhuriyet Türkiye'sinde beden eğitimi ve spora önem verilmesi gerektiğini ve ülkede izlenecek siyasetin ana unsurlarından birinin beden eğitimi politikalarından oluştuğunu açıkça söylemekteydi: "*Müspet bilimlerin temellerine dayanan,*

güzel sanatları seven, fikir terbiyesinde olduğu kadar, beden terbiyesinde de kabiliyeti artırılmış ve yükselmiş olan erdemli, kuvvetli bir nesil yetiştirmek, ana siyasetimizin açık dileğidir.” (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1974). Cumhuriyet’in ilanı sonrasında ise ülkenin spordaki yönetim örgütü olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı üyelerine beden eğitimi ve spordan beklentisini şu sözlerle aktarıyordu:

“Efendiler; Türk ırkında mazinin meş’um, menfi, bîmâna izleri kalmıştır. Bunun esbabı tarihiyesini başka vesilelerle çok kere izah ettim. Tekrar etmiyeceğim. Yalnız görüyorsunuz ki tarihlerde cihanlar hâkimi olmuş koskoca Türk milletine, bugünkü neslimiz varis olduğu zamanda, bu koca milleti biraz zayıf, biraz hasta, biraz cılız bulmuştuk. **Efendiler; gürbüz ve yavuz evlatlar isterim.** Bunları yetiştirmek tedbirlerini ve mes’uliyetini üzerinize almış adamlarsınız. Bu neticeyi görmezsem hakkınızdaki muhabbetim, itimadım ancak o zaman zail olur. (...)
Bunda tamamen hakkınızı teslim ettikten sonra size diyorum ki, sizin muvaffakiyetinizle millet muvaffakiyetini ilân edecektir. (“Büyük Gazi’nin Kıymetli Nutukları,” 1926)

Bu sözler, Cumhuriyet’in beden eğitimi ve spor politikalarının iyi bir özetidir. Beden eğitimi ve spordan beklenen; “gürbüz ve yavuz” çocuklar yetiştirerek geçmiş dönemin izlerinin silinmesidir (Akın, 2005).

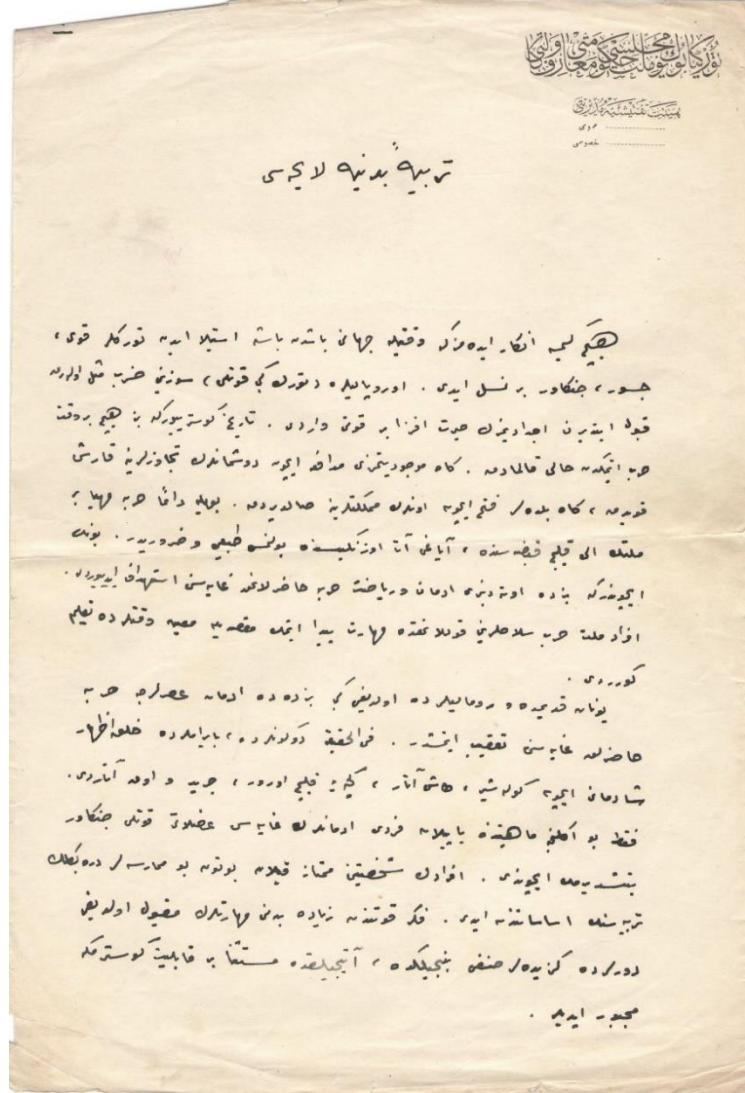
Cumhuriyet’in ilanından çok önce ve Meclis’in açılışının hemen ardından 6 Mayıs 1920’de Maarif Vekilliği’nin kuruluşu, eğitimin Atatürk için birinci öncelikli konulardan birisi olduğunu işaret ediyordu ve beden eğitimi başlangıçtan itibaren meclis gündemindeki yerini almıştı. 1 Mayıs 1920’de yapılan birleşimde Kırşehir mebusu Müfid [Ahmet Müfit Kurutluoğlu] Efendi “*beden ilmi tahsil edilmez, sıhhat ilmi tahsil edilmez ve sıhhat yerine ikame edilmezse bugün ne mücadele, ne ziraat, ne ticaret yapabiliriz ve ne de iş görebiliriz*” diyordu (TBMM ZC, 01.05.1920). Henüz Kurtuluş Savaşı devam ederken 15-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında düzenlenen 1. Maarif Kongresi’nde ise ülke genelinden 250 öğretmenin katılımıyla eğitim programlarının belirlenmesi amaçlanıyordu. Atatürk’ün konuya verdiği önem; İnönü Savaşları’nın hemen ardından ve Sakarya Savaşı öncesinde yapılan kongrenin açılışı için cepheden Ankara’ya gelmesiyle anlaşılmaktaydı. Ancak Kurtuluş Savaşı’nın en çetin günlerinde toplanan kongreden, Sakarya Savaşı’nın da başlamasıyla, istenen sonuçlar elde edilememiştir (Akyüz, 2009).

Kurtuluş Savaşı’nın ardından, daha ilan edilmemiş olan Cumhuriyet’in eğitim politikalarının belirlenmesi için bir çalıştay yapılmasına karar verilmiştir. 15 Temmuz – 15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Ankara’da toplanan I. Heyet-i İlmiye’ye, alanlarında uzman 40 eğitimci katılmıştır. Yeni Hükümet döneminde genel öğretmen yetiştirme konusunun ilk defa ele alındığı toplantıda (Öztürk, 1996), beden eğitimi en çok önem verilen konulardan biri olmuştur (Ergün, 1997). Heyete çağrılan uzmanlar arasındaki Selim Sırrı Bey, İlk Tahsil Encümeni (2. Encümen) ve Darülmuallimin ve Darülmuallimat –İzcelik, Terbiyecilik- Teşkilat Encümeni (3. Encümen) olmak üzere iki ayrı encümende yer almıştır (“Heyet-i İlmiye,” 1923). Selim Sırrı Bey, heyete sunduğu layihasında Dünya’da ve Türkiye’de beden eğitiminin anlamı, önemi ve farklı anlayışların gelişme istikametlerinden bahsetmiştir. Beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek bir kurumun oluşturulması ve bunun şartlarını açıklayarak da layihasını noktalamıştır (Ek 5):

1. Bir Terbiye-i Bedeniye Darülmuallimini tesis edilmeli (Muallimleri Belçika’da Gand [Gent] Terbiye-i Bedeniye Darülmuallimin-i Aliyesi’nde doktorasını verenler meyanında intihab edilmeli),
2. Darülmuallimine Mekteb-i Sultani ve Darülmuallimin mezunları kabul edilmeli,
3. Mevcut muallimlerle, ihtiyat zabitleri bir müddet-i muayyene için orada kursa tabi tutulmalı,
4. Terbiye-i bedeniye muallimlerine azami yüz çocuk tevdi edilmeli ve bir muallime haftada on saatten fazla ders verilmemeli,
5. Terbiye-i bedeniye muallimlerine sair muallimler derecesinde maaş verilmeli,

6. Her mektepte (sanayi, ticaret, ziraat mektepleri de dahil olduğu halde) birer mükemmel jimnastik salonu vücuda getirilmeli ve duş mahalleri tesis edilmeli,
7. Yeniden bir Terbiye-i Bedeniye Müfettişi-i Umumiliği ihdas edilmeli,
8. Terbiyevî jimnastikler, oyunlar ve sporlar mekteplerce ilmi bir usul tahtında gösterilmelidir (“Heyet-i İlmiye’nin Müsbet,” 1923).

Sunulan layihanın kabul edilmesi neticesinde beden eğitimi dersi okul ders programlarında yerini aldığı gibi, 14 Ağustos 1923’te, TBMM’de okunan Bakanlar Kurulu programının 6. maddesinde yer alan “*Ferdin bedeni, fikri kabiliyetleri gibi ahlaki ve içtimai kabiliyetleri de inkişaf ettirilecektir. Bu maksada vusul için bir Terbiye-i Bedeniye Darülmualimin’i açılacak, izcilik teşkilatına ehemmiyet-i mahsusa verilecek, programlar ile mekteplerin teşkilatı tedricen içtimai esasta tevfiğ olunacaktır.*” ifadeleri ile beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek üzere bir “Terbiye-i Bedeniye Müessesesi” açılması hükümet görevi haline gelmiştir (Arun, 1990). Öğretim süresi sekiz ay olarak kararlaştırılan okulda, lise, yüksekokul veya ibtidai darülmualimlerden mezun olanlar eğitim görebileceği gibi ilkokul öğretmenleriyle halen okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenleri tatillerde açılacak derslere devam ederek tasdiknamelerini alabileceklerdir (“Heyet-i İlmiye’nin Teşebbüslerinden”, 1923; “Heyet-i İlmiye: Şimdiye Kadar,” 1923). Heyet-i İlmiye’den yaklaşık bir buçuk ay sonra Maarif Vekili İsmail Safa [Özler] Bey Meclis’te beden eğitimi öğretmeni yetiştirmenin zorunluluğuna vurgu yapmıştır (“Meclis’te Maarif Vekili’nden,” 1923). Beden eğitimin çocuklar üzerindeki etkilerinden bahsederek bu konunun şimdiye kadar ihmal edildiğini ve beden eğitimi uzmanı olmayanların dersleri yürüttüğünü söylemiştir. Bu durumun değiştirilmesi, uzman ve öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiğini vurgulayarak açılması planlanan Terbiye-i Bedeniye Darülmualimini için Avans Kanunu çıktığı zaman tahsisat talebinde bulunmuştur (TBMM ZC, 29.09.1923). Ancak Muvazene Encümeni okulun açılması teklifini kabul etmemiştir (“Maarif Kadrosu,” 1923).

Ek 5: Selim Sırrı Bey’in Heyet-i İlmiye’ye sunduğu Terbiye-i Bedeniye Layihası’nın ilk sayfası (SST/AK).

Heyet-i İlmiye’de alınan kararlara rağmen yeni kurulan Cumhuriyet’in bütçe planlamasında okul için gerekli tahsisatın ayrılamaması, çalışmalarını bir süreliğine sekteye uğratmıştır. Ancak

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin uzman eğitimciler yetiştirme politikası kapsamında yurtdışına öğrenim görmeye gönderilen ilk öğrenciler arasında beden eğitiminden de isimlere rastlanmaktadır. Selim Sırrı Bey'in Heyet'e sunduğu layihada belirtildiği biçimde, yapılan imtihanında başarılı olan, Vildan [Aşır Savaşır] ve Suat Hayri [Ürgüplü] Beyler'in beden eğitimi öğrenimi görmek üzere Belçika'nın Gent şehrine gönderilmesine karar verilmiştir ("Terbiye-i Bedeniye Tahsili," 1925; "Avrupa'ya Tahsile Gidecek," 1925). Ancak Belçika'nın Flemenkçe'yi resmi dil olarak kabul etmesi üzerine Suat Hayri Bey, Paris'e hukuk öğrenimi görmeye gitmiş (Altunya, 2006), Belçika'ya kadar giden Vildan Aşır Bey ise oradan İsveç'e geçmiştir. Bu durum üzerine İstanbul'da yeni bir sınav yapılmış, sınavı kazanan Nizamettin Bey de İsveç'e gönderilmiştir (TMOK Arşivi, 22 Nisan 1954). 1925 yılı Sonbaharı'ndan itibaren iki kursiyer İsveç'te öğrenimlerine başlamışlardır. (GCI, 1925).

Selim Sırrı Bey'in Heyet-i İlmiye'ye sunduğu layihaya uygun biçimde teftiş konusu da göz ardı edilmemiş, kendisi 20 Mayıs 1925'te Maarif Vekaleti Birinci Sınıf Terbiye-i Bedeniye Müfettişi olarak atanmıştır (MEBA, 1932). Nihayet, maarif şubesi müdürlerinden oluşan komisyonun 1925 yılı Ağustos ayı başında yaptığı toplantıda, Selim Sırrı Bey'in vermiş olduğu rapor doğrultusunda, açılması planlanan yükseköğretim okulunun açılışına kadar bir Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nin tesis edilmesi kabul edilmiş ve Belçika ve İsveç'ten iki uzmanın davet edilerek, kız ve erkek öğretmen okullarında istihdamlarına karar verilmiştir ("Terbiye-i Bedeniye Muallim Mektebi," 1925). Ekim ayından itibaren açılacak okula dair haberler gazetelerde boy göstermeye başlamış, beden eğitimi öğretmen okulu için yurtdışından uzmanların getirileceği bilgisi ve ayrı branşlar için, beden eğitimini de içerecek biçimde, teftiş kurumunda ihtisas şubelerinin oluşturulduğu okuyuculara aktarılmıştır ([Ünaydın], Ruşen Eşref, 1925). Selim Sırrı Bey ise 1926 yılı içinde beden eğitimi öğretmenlerine kılavuz olması için "Muallimlere Terbiye-i Bedeniye Rehberi" isimli bir kitap yayımlamıştır.

Okulun açılma kararının alınmasının ardından Selim Sırrı Bey İstanbul'da çalışmalarına başlamakla birlikte sıklıkla Ankara'ya da giderek Maarif Vekili ile görüşmüştür. Nitekim Nisan başında yaptığı görüşme sonrası okulun talimat ve programlarının hazırlanması emrini almıştır. Çapa Kız Muallim Mektebi'nde inşaatına başlanan spor salonuna ayrılan 50.000 liralık tahsisat ile salonun Eylül ayına kadar bitirilmesi⁸ ve Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nin yeni dönem başında açılması planlanmıştır. Selim Sırrı Bey'den okula davet edilecek İsveçli uzmanların bir an önce yurda getirilmesini isteyen bakan ayrıca İstanbul dışında Ankara ve taşra vilayetlerinde de beden eğitimi salonlarının yapılması için girişimlerde bulunmuştur ("Maarif Vekili Terbiye-i Bedeniye," 1926). Temmuz ayındaki gazete haberine göre çalışmalarını hızlandıran Selim Sırrı Bey, İsveçli uzmanlar için gerekli görüşmeleri yapmış, okul programını biçimlendirmeye başlamıştır. İsveçli, biri kadın olmak üzere üç uzman ile görüşülmüş ve dört yüzer liralık maaşlar ile iki senelik anlaşma sağlanarak İsveç sefiri tarafından evrak işlerine başlanmıştır. Tıbbi jimnastik derslerini verecek olan Profesör Aleksanderson ise ayın başında yurda gelmiştir. Tedrisatının bir sene olarak planlandığı okulda dersler sabahtan öğlene kadar yapılacağı için okullardaki beden eğitimi derslerinin aksamayacağı, kadın ve erkek öğretmen adaylarının teorik dersleri birlikte, uygulamalı dersleri ise ayrı olarak işleyeceği aktarılmaktadır. İsveç'e gönderilen Vildan ve Nizamettin Beyler'in ise ilk sene tahsillerini başarıyla bitirdikleri, bir sene daha devam edecek eğitim sonrası yurda dönecekleri bildirilmektedir ("Terbiye-i Bedeniye Mektebi Pek Yakında Açılacak," 1926). Okulun müfredat programı ise Eylül sonunda belli olmuştur ("Terbiye-i Bedeniye Kursları," 1926; "Terbiye-i Bedeniye Muallimliği Kursu," 1927):

⁸ Salonun başlangıçta 20 Haziran 1926 tamamlanması planlanmasına rağmen, Maarif Nezareti'nin 9 Haziran 1926'da sunduğu tezkeredeki gerekçelerle süre uzatılmıştır. Bkz. BCA, 30-18-1-1, 19-40-4.

Nazari dersler: Usul-ü tedris, terbiye-i bedeniye nazariyatı, terbiye-i bedeniye tarihi, anatomi ve fizyoloji, oyun, yüzme ve spor nazariyatı, tıbbi jimnastik nazariyatı.
Ameliyat dersler: İsveç jimnastikleri, rontlar, tenis ve atletik sporlar.
Tatbikat dersleri: İlk ve orta mekteb talebesine ders vermek.

Fizyoloji, anatomi, tatbikat, tıbbi jimnastik ve masaj dersleri erkek ve kadınlar birlikte olmak üzere ikişer saat, teorik dersler ve sporlar ise kadın ve erkeklere ayrı olmak üzere ikişer saat verilecektir. Beden eğitimi uygulaması ise dört saat olacaktır. Yazın yapılacak olan yüzme, tenis, voleybol gibi dersler ise teorik ve uygulamalı olarak birer saat yapılacaktır. Tatbikat dersleri haftada üç saat, oyun ve danslar ikişer saat olarak müfredatta yer almıştır. İsveçli uzmanlardan ikisi haftada on altı saat, diğeri haftada dört saat ve Selim Sırrı Bey haftada dokuz saat ders verecektir. İsveç'te bulunan Vildan ve Nizamettin Beyler de yurda dönüşlerinde okulda görev alacaklardır. Okulun halen bazı eksiklerinin olmasına⁹ rağmen 15 Ekim'de tedrisata başlanması planlanırken, İstanbul'dan başka Ankara, İzmir, Konya ve diğeri illerden de öğrenciler alınacaktır. Okula başvurularında, erkek ya da kız öğretmen okullarından mezun ve en az bir yıllık öğretmen olma şartı aranmaktadır. İki sömestr üzerinden bir yıllık eğitimin verileceği okulda devam zorunluluğu bulunmaktadır. Eylül sonu itibariyle okula İstanbul'dan yüze yakın başvuru yapılmıştır ("Terbiye-i Bedeniye Dersleri," 1926a; "Terbiye-i Bedeniye Dersleri," 1926b). İzmir'den de dördü erkek, dördü kadın olmak üzere sekiz kişi okula kabul edilecek, diplomalarını alanlar ise orta mekteplerde öğretmen olacaklardır ("Terbiye-i Bedeniye Dersleri," 1926a). 28 Eylül 1926'da yayımlanan okulun nizamnamesi ise şu şekildedir ("Terbiye-i Bedeniye Kursu Talimatnamesi," 1926):

Terbiye-i Bedeniye Kursu Talimatnamesi *

1. İstanbul Kız Muallim Mektebi'nde müddeti tedrisiyesi bu [bir] sene olmak üzere bir Terbiye-i Bedeniye Sınıfı açılmıştır.
2. Bu sınıfın müdavimleri mektebe nehari olarak devam edeceklerdir.
3. Bu sene yirmi kız, yirmi erkek talebe alınacaktır.
4. Alınacak kırk talebe aşağıda yazılı mıntikalardan tesbit olunan miktarda tefrik olunacaktır.

	Kız	Erkek
Ankara	3	3
İstanbul	6	6
İzmir	4	4
Trakya	2	2
Konya	2	2
Adana	2	2
Trabzon	1	1
	20	20

5. Talebelerde aranacak evsaf şunlardır:
 - 1) Muallim mektebi mezunu olmak (laakal bir sene muallimlik etmiş olmak şarttır)
 - 2) Sinni otuzdan yukarı olmamak
 - 3) Erkeklerde asgari 1.60 boya, 60-80 siklete malik olmak, kadınlarda asgari 1.55 boy, 55-75 siklete malik bulunmak. Bu evsafta olanlar ayrıca dikkatli bir tıbbi muayeneye tabi olacak, kalp ve ciğerlerinin uzun müddet terbiye-i bedeniye hocalığına mütehammil bulunduğu iki tabip tarafından tesbit edilmiş bulunacak ve evli olmayan kadınlar tercih olunacaktır.
6. Dördüncü maddede yazılı olan mıntika maarif emirleri kursa, tesbit edilen miktarda ve beşinci maddedeki şerait dairesinde muallim gönderecekler ve bunlar kursta buldukları müddetçe memuren bir vazifeye izam olunmuş addedilerek mensup oldukları mektep kadrosundan maaşlarını¹⁰ tamamen alacaklardır.

⁹ Bkz. Liseler Mübayaat Komisyonundan. *Cumhuriyet*, Ekim 6, 1926, 5.

¹⁰ Kursa devam eden öğretmenlerin ibate ve iaşelerine ilişkin olarak bkz. *BCA, 180-9-0-0, 126-604-1; BCA, 180-9-0-0, 3-20-18.*

7. Terbiye-i Bedeniye Sınıfının tedrisatı İsveç'ten gelecek mütehassıslarla beraber, Terbiye-i Bedeniye Müfettiş-i Umumisi Selim Sırrı Bey tarafından tanzim ve Talim ve Terbiye Heyeti'nce tasdik olunacaktır.

8. Terbiye-i Bedeniye Sınıfının tedrisatı umurunun, nezaret ve idaresine Müfettiş-i Umumi Selim Sırrı Bey memurdur.

9. Terbiye-i Bedeniye Kursu'nu ikmal eyleyen talebe orta tedrisat mekteplerinde muallimlik hakkını iktisap eyler.

* 7138 numero ve 22/9/1926 tarihli tamimle alakadarlara tebliğ olunmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti
Maarif Vekaleti
Milli Talim ve Terbiye Dairesi
Numero
1792

Ankara
28/9/1926

İlk mekteblerin yeni müfredat programlarına ait talimat karşısı sahifede zirde [alt, aşağı] yazılıdır. Programlar bu talimat dairesinde tatbik edilecek ve tatbikat ilk tedrisat müfettişleri tarafından mütemadiyen teftiş ve murakebe (denetim) olunarak istihsal edilen neticeler vazıh (açık, net) ve tafsilatlı raporlar ile milli talim ve terbiye dairesine bildirilecektir. Buna göre hareket olunmasını beyan ederim efendim.

Maarif Vekili
Mustafa Necati

Temmuz ayında Türkiye'ye gelen Aleksanderson'dan sonra Eylül ayında Inga Nerman ve Ragnar Johnson'ın da İstanbul'a gelmesiyle öğretim kadrosu tamamlanmıştır ("Terbiye-i Bedeniye Kursları," 1926). Selim Sırrı Bey'in İsveç'te bulunduğu dönemde GCI'nın öğretim kadrosunda yer alan Einar Karl Henrik Nerman'ın (GCI, 1909) kızı olan ve GCI'nın 1926 yılı mezunu Inga Nerman ile aynı dönem mezunu Sten Ragnar Johnson (GCI, 1925), bölümlerini birincilikle bitirmiştir ("Terbiye-i Bedeniye Kursları," 1926; Tissie, 1926). Öğrencilerle iletişim sağlayabilmeleri için Selim Sırrı Bey'in Türkiye'de geçerli olan Batı dili olarak Fransızca'yı uygun görmesi üzerine, önce Fransa'ya gönderilip dil kursu aldıktan sonra Türkiye'ye gelmişlerdir (Kafkas, 1984). Türkiye'ye geldikten kısa bir süre sonra babasına yazdığı mektupta Inga Nerman; İsveç Konsolosluğu'na giderek diplomalarını Türkçe'ye çevirdikten sonra Selim Sırrı Bey ile buluştuklarını aktarmıştır. Selim Sırrı Bey'in karşılaştığı zorlukları aktarak, okuldaki araç-gereç eksikliğinden dolayı babasından jimnastik aletlerinin ölçülerini istemiştir (Gürgün, 2019). Gelen modeller örnek alınarak marangozlara salon malzemeleri yaptırılmıştır (Kafkas, 1984). Inga Nerman'ın Selim Sırrı Bey'den aktardığına göre, okulun Kız Muallim Mektebi'nde yapılma nedenini ise 1914'te inşa edilen Terbiye-i Bedeniye Darülmualimini'ne askeriyenin el koyması tecrübesinden dolayı köklü bir okulun yanına inşa etme düşüncesidir (Gürgün, 2019).

21 Ekim'de yapılacak açılış öncesi, Selim Sırrı Bey'in teftişinde devam eden beden eğitimi salonu tam olarak bitirilmemiş olsa da dersler için gerekli olan alet ve donanımların tamamlandığı anlaşılmaktadır. Nizamnamede kırk kişi olarak planlanan öğrenci sayısının ise 60'ı öğretmen olmak üzere, ordudan kursa katılacak 10 kişi ve bahriyeden katılacak iki kişi ile birlikte 30'u kız 42'si erkek olmak üzere 72'ye çıkarıldığı görülmektedir. Gelecek sene için ise planlama 100 kursiyer alınmasıdır. Kursu bitirecek askeri personelin de Milli Savunma Bakanlığı'nın açmayı planladığı Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nde öğretmen olarak görev alması düşünülmektedir ("Maarif Vekili Mühim," 1926). Bu sebeple bakanlık kursiyerler hakkında Selim Sırrı Bey'den her ay düzenli rapor talep etmiştir (TMOK Arşivi, 14 Ekim 1926). Seçilmiş kursiyerlerden üçünün son anda kursa katılamaması nedeniyle okul müdüriyeti 21 Ekim'de gazete ilanıyla okula üç kadın aday alınacağını ve dilekçeyle başvurusunu yapacak adaylara, eğitime başlama tarihi olan 1 Kasım'dan önce sınav yapılacağını bildirmiştir ("İstanbul Kız Muallim Mektebi," 1926). Ancak Mayıs 1927 tarihli Maarif Vekaleti

Mecmuası'na göre okulun müdavimlerini 35 talebe-i asliye (16 kız, 19 erkek ilkokul öğretmeni), 10 lise ve ortaokul beden eğitimi öğretmeni (5 kız, 5 erkek), 10 zabıt (8 ordudan, 2 bahriyeden) ve 15 polis olmak üzere 70 kişi oluşturmaktadır ("Terbiye-i Bedeniye Muallimliği Kursu," 1927).

Sivil ve askeri birçok bürokrat ile halkın katıldığı açılış, 21 Ekim 1926'da saat 16.00'da yapılmıştır. Maarif Vekili Necati Bey, açılış kurdelasını önceki Maarif Vekili Hamdullah Suphi [Tanrıöver] Bey'e kestirme jestinde bulunmuş, ardından da Selim Sırrı Bey'in "*Şimdiye kadar din mabedi yaparlardı. Burada ruhumuz kutlanırdı. Siz beden mabedi yaptınız. Cisminiz kutlanacaktır.*" sözleriyle başladığı konuşmasını, Necati Bey'in nutku takip etmiştir.¹¹ ("Terbiye-i Bedeniye Mektebi Resmi Küşadı," 1926). Okulun açılışından iki gün sonra Cumartesi günü öğretmen adaylarına ders usulleri ve okul içinde uyulması gereken kurallar hakkında bilgi verilmiştir. Kız Muallim Mektebi Müdürü Mahmud Ekrem Bey, öğrencilerin bir kısmının henüz şehre ulaşmadığı ve Selim Sırrı Bey'in izcilerle beraber Ankara'ya gideceği için derslere 1 Kasım'da başlanacağını, tedrisatın bir sene süreceğini ancak sonraki seneden itibaren iki seneye çıkarılmasının planlandığını aktarmıştır¹² ("Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nde Tedrisat," 1926).

Ek 6: Terbiye-i Bedeniye Mektebi ilk dönem kadın kursiyerleri ve öğretim kadrosu. Soldan sağa: Sven Aleksanderson, Mahmut Ekrem Bey, Inga Nerman, Selim Sırrı Bey, Ragnar Johnson (INA).

¹¹ Açılışta Necati Bey ve Selim Sırrı Bey'in fotoğrafı için bkz. "Bu hafta Çapa'daki Kız Muallim Mektebi'nde Terbiye-i Bedeniye Kursu Maarif Vekili Necati Bey'in huzuruyla küşad edilmiştir," *Haftada Bir Gün* 5, (1926): 1. Ayrıca açılışa ilişkin diğer haberler için: "Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nin küşadı," *Hakimiyet-i Milliye*, Ekim 22, 1926, 3; "Terbiye-i Bedeniye Mektebi," *Babalık*, Ekim 24, 1926, 2.

¹² Kadın kursiyerlerin resmi için bkz. Ek 6 ; erkek kursiyerlerin Sven Aleksanderson nezaretindeki bir ders uygulaması için bkz. Ek 7.

5 aylık eğitimin ardından öğrencilerdeki gelişimi halka sunma adına 10 Mart 1927’de kadın ve erkek stajyerlerin katılımıyla, Inga Nerman ve Ragnar Johnson idaresinde bir gösteri düzenlenmiştir. Halkın büyük ilgi gösterdiği müsamerenin izleyicileri arasında ordudan paşalar ve gazeteciler de yerlerini almıştır. İsveç jimnastikleri ağırlıklı olarak yapılan gösterilerde ipe tırmanma, yüksek atlama gibi çalışmalar izleyicilerin beğenisine sunulmuştur (“Terbiye-i Bedeniye Kursu’nda,” 1926; “İstanbul’da Terbiye-i Bedeniye,” 1927). Müsamere sonrası, muhtemelen izleyen paşaların memnuniyetlerinin de etkisiyle, kursun ordudan mensupları, Harbiye Mektebi, Halıcıoğlu Askeri Lisesi ve Kuleli Askeri Lisesi’nde beşer numune ders vermişlerdir. Bu derslerde gösterdikleri başarı sonucunda da henüz okulu bitirmeden, Binbaşı Cemal Efendi’nin Harbiye Mektebi’nde, Binbaşı Sezai Efendi’nin Kuleli Lisesi’nde, Mülazım Hüsametdin Efendi’nin Halıcıoğlu Lisesi’nde ve Yüzbaşı Necmeddin’in Piyade Okulu’nda haftada iki gün öğleden sonra beden eğitimi dersleri vermeleri kararı alınmıştır (TMOK Arşivi, 28 Mart 1927).

Okulun ilk dönem öğrencilerinin tamamı yaklaşık 9.5 aylık bir eğitimin ardından 17 Ağustos 1927’de mezun olarak öğretmenlik hakkı kazanmış ve bir mezuniyet gösterisi yapmışlardır. Halk tarafından da takip edilen gösterilerde önce kadınlar, sonra da erkekler sahneye çıkmıştır. Gösterilerden sonra Selim Sırrı Bey bir konuşma yaparak Inga Nerman ve Ragnar Johnson’a Türkçe öğrenerek öğrencileri Türkçe komutlarla yetiştirdikleri için teşekkür etmiştir. Ardından, Selim Sırrı Bey, sene içinde okulu ziyaret eden Amerikalı milyarder Otto Kahn’ın bir mektubunu seyircilere okumuştur. Kahn, mektubunda okula 250.000¹³ kuruş bağışladığını, bu paranın yıllık faizi olan 15.000 kuruş ile her sene başarılı öğrencilere mükâfat verilmesini bildirmiştir. Müdüriyet, 150 lira ile altı adet Zenit marka saat almış ve dereceye giren üç kadın ve ikisi sivil, biri zabıt olmak üzere üç erkek öğrenciye vermiştir¹⁴. (“Az Zamanda Çok,” 1927). İlk dönem ödül alan isimler ise şöyledir: Osman, İhsan ve Hüsameddin Binbaşı ile Turan, Naciye ve Mübeccel Hanımlar¹⁵ (SST/AFK Arşivi). Kızlar arasında okulu birincilikle bitiren Mübeccel Hanım aynı yıl İsveç’e beden eğitimi yükseköğrenimi görmeye gönderilmiştir (Altunya, 2006).

Ankara’daki okul açılmadığından¹⁶ Maarif Vekaleti 1927-1928 döneminde de kursların İstanbul’da devam etmesi kararını almış ve eğitim 15 Ekim 1927’de başlamıştır (“Terbiye-i

¹³ 100 kuruş 1 lira değerindedir. Bağış 2.500 liraya tekabül etmektedir.

¹⁴ Dereceye giren öğrencilerin için bkz. “Az zamanda çok büyük bir netice,” *Milliyet*, Ağustos 18, 1928, 2.

¹⁵ 1927’den itibaren mükâfat alan 28 erkek, 16 kız toplam 44 öğrencinin tam listesi şu şekildedir:

Erkekler: 1. Osman, 2. İhsan, 3. Hüsameddin Binbaşı, 4. Hamdi, 5. Muhtar, 6. Fadıl, 7. Nafi, 8. Hasan, 9. Rahmi, 10. Necmi, 11. Meh. Can, 12. Ömer Besim, 13. Recai, 14. Zeynel, 15. M. Emin, 16. Necati (Gelenbevi) 3 kez, 17. Celal, 18. M. İlhan, 19. Vahyi, 20. Hayri (2 kez), 21. Necati (Vefa), 22. Ferhat, 23. İbrahim Hakkı, 24. Ali Rıza, 25. Nuri, 26. Hasan Tahsin (3 kez), 27. Celal (Polis), 28. Zeki (Bahriyeli).

Kızlar: 29. Turan, 30. Naciye (Bursa), 31. Mübeccel, 32. Hidayet, 33. Mesadet, 34. Mediha (Çamlıca), 35. Mediha (İzmir), 36. Hacer, 37. Mediha (Ankara), 38. Melahat, 39. Zehra, 40. Şadiye, 41. Naciye (Kadıköy), 42. İffet, 43. Nermin, 44. Aliye (SST/A-FK, ty).

¹⁶ Selim Sırrı Tarcan, IOC Türkiye temsilcisi olarak katıldığı Monako’daki toplantıdan dönerken uğradığı Atina’da, Kriyaki gazetesine 17 Haziran 1927’de verdiği röportajda Terbiye-i Bedeniye hakkında geniş bir bilgi verdikten sonra, İstanbul’daki okulda elde edilen büyük başarı sonrası Atatürk’ün kendisinden, Ankara’da bir sivil ve bir askeri olmak üzere iki okul daha kurmasını istediğini, okullar için gerekli planları geçen ay İsveç’ten getirttiğini ve ilgili mimarlara verdiğini, Ekim ayında inşaatların başlamasını umduğunu söylemiştir (“Η φυσικη αγωγή εις την Τουρκιαν του Κεμαλ, τα χανουμακια και η επιδοσΙσ των εις την γυμναστικην” Κυριακησ, Haziran 18,1927).

Bedeniye Kursu'nda Talimler," 1928). Yeni dönemde kursa katılacak öğretmen adayları hakkında maarif emînliklerine şu tebligat gönderilmiştir¹⁷ ("Terbiye-i Bedeniye Kursu'na Katılacaklar," 1928).

..... mîntıkası maarif emînlerine

Hülasa: terbiye-i bedeniye kursuna iştirak edecek muallimler hakkında

- 1- Geçen sene İstanbul Kız Muallim Mektebi'nde açılan Terbiye-i Bedeniye Kursu'nu önümüzdeki ders senesinde de devam ettireceğiz.
- 2- Kursu mevcut lise, orta ve muallim mekteblerinin geçen seneki kursa devam etmeyen muallimleri iştirak ettirilecektir.
- 3- Kursun tedris-i müddeti bir senedir.
- 4- Geçen sene kursa devam etmeyen bilumum terbiye-i bedeniye muallimlerinin bu kursa devamları mecburidir. Devam etmeyenlerin vazifelerine nihayet verilecektir.
- 5- Kursu gelen muallimlere kursta buldukları müddetçe memuren bu vazifeye gönderilmiş ad edilerek maaşlarını tamamiyle mensub oldukları mekteb kadrosundan alacaklardır.
- 6- Mevcut muallimlerle kadro ikmal edilmiş olduğundan bir sene hariçten talebe kabul edilemeyecektir.
- 7- Mîntikanızdaki mekteplerden kursa tefrik edilen muallimlerin isimlerini mebnî cetvel melfûttür [ilişiktir].
- 8- Tedrisata on beş Teşrinievvel'de başlanacağından isimleri bildirilen muallimlerin derhal İstanbul'a azimetleri muktezidir [gereklidir].
- 9- Kursu iştirak etmek üzere hareket edenlerin ve davet etmek istemeyenler hakkında lazım gelen muameleye tevessül olunmak üzere isimlerinin esbab-ı mucibesıyla birlikte vekalet işarı lazımdır.
- 10- Bu tamimin vusûlünün [ulaşma] inbasıyla [haber verme] mudasına [emanet edilen] tevfikân [uygun olarak] ifayı muamelesi rica olunur efendim.

Maarif vekili namına
Kemal Zaim

9/10/1927

İkinci seneye çeşitli vilayetlerden kız ve erkek toplam 48, bahriyeden 2, jandarmadan 5, polisten de 10 olmak üzere 65 öğrenci katılmıştır. Kız şubesinin eğitime Aralık ayında başlamış olmasından dolayı sadece erkek öğrenciler tarafından ilk sömestir sonunda 1 Şubat 1928'de saat 14.30'da yapılan müsamerede atlamalar, ipe tırmanma, koşu yarışları, istikamet yarışları gibi gösteriler yapılmıştır. Vali Behçet Bey, Şükrü Naili Paşa, Polis Müdürü Şerif Bey, İsveç Sefiri ve eşi, Maarif Müdürü Haydar Bey, öğretmenler ve kadın, erkek, çocuk olmak üzere halk izleyiciler arasında yer almıştır. ("Terbiye-i Bedeniye Kursu'nda," 1928). Yapılan gösteriler basında geniş yer bulurken, gayrimüslim okullarında beden eğitimi öğretmenliği yapan öğretmenler için de bir sınav yapıldığı ve sonuçlarının yakında açıklanacağı aktarılmıştır ("Maarif Haberleri," 1928). Kızların müsamereleri ise 8 Mart'ta yapılmıştır ("Terbiye-i Bedeniye Kursu'nda Dün," 1928). 20 Mart'ta okulu teftiş eden Maarif Vekili Necati Bey, çalışmalarından çok memnun kalmış ("Maarif Vekili Terbiye-i," 1928) ve bir ay sonra Meclis'teki bütçe görüşmelerinde İsveçli uzmanların verimli mesaisinden, okuldan mezun olanların ülke genelinde öğretmenliğe başladıklarından bahsederek her vilayete bir terbiye-i bedeniye salonu yapılması için gerekli tedbirlerin alındığını söylemiştir (TBMM ZC, 22.04.1928). Çalışmalarıyla takdir toplayan İsveçli uzmanların 15 Ağustos 1928'de dolan mukavele süreleri kursa olan talep nedeniyle Haziran 1929'a kadar uzatılmış (TTK, 17 Nisan 1928), Selim Sırrı Bey'in teklifi ile yapılması kararlaştırılan Cumhuriyet'in ilk jimnastik şenliği (TTK, 5 Nisan 1928) ise 11 Mayıs 1928'de Taksim Stadyumu'nda yapılmıştır. İstanbul'un çeşitli kız ve erkek liselerinden bin kız, iki bin erkek öğrencinin katıldığı şenliklerin hazırlığı

¹⁷ Ayrıca bkz. "Maarif Vekaletinden," *Cumhuriyet*, Ekim 10, 1927, 5; "Maarif Vekaletinden," *Cumhuriyet*, Ekim 11, 1927, 5.

ve bayram gününde, öğrencilerin idaresi ve yönlendirilmesi Inga Nerman ve Ragnar Johnson tarafından yapılmıştır. Terbiye-i Bedeniye Mektebi öğrencileri ise liselerin gösterilerinden sonra bir müsamere yapmışlardır (“Dünkü Şenliklerde Kızlarımız,” 1928; “Dünkü İdman Şenliği,” 1928). Dönem sonunda ise öğrenciler izcilik çalışmaları için taşrada iki aylık bir kamp yapmışlardır (“Terbiye-i Bedeniye Kursu’nda,” 1928).

Ek 7: Terbiye-i Bedeniye Mektebi’nde erkek kursiyerler (INA).

İsveç’te üç sene öğrenim gördükten sonra ülkeye dönen Nizamettin ve Vildan Aşır Beyler’e, 29 Ağustos 1928 tarihinde, okulda izcilik ve yüzme dersleri vermek üzere kadro çıkarılması teklif edilmiş, 9 Eylül 1928 tarihli karar ile de kabul olunmuştur (BCA, 30-18-1-1, 30-55-11). Selim Sırrı Bey ise üçüncü dönemde yerini Nizamettin Bey’e bırakmıştır. Birinci sömestr döneminin müsameresi ise Inga Nerman ve Ragnar Johnson’un kumandasında 17 Ocak 1929’da yapılmıştır (“Beden Terbiyesi Mektebinde,” 1929). Önceki sene olduğu gibi İkinci İdman Bayramı’nda da kurs öğrencileri yerlerini almış, İstanbul’un çeşitli liselerinden 1.000 kız, 2.000 erkek toplam 3.000 öğrencinin katıldığı şenliklerde İsveçli uzmanların kumandanlığında gösteriler yapmışlardır (“Jimnastik Şenlikleri,” 1929; “İkinci İdman Şenliği,” 1929; “Mektepler Spor Bayramı,” 1929; “Mektepler İdman Bayramı,” 1929). Mayıs ayı sonunda ise Romanya Beden Terbiyesi Mektebi öğrencileri İstanbul’a gelmiştir. (“Romen Jimnastik Talebesi,” (1929). Inga Nerman’ın kardeşi Brita Nerman’ın öğretmenliklerini yaptığı, 50 kız, 50 erkek toplam 100 öğrencilik grup Çapa’da Türk meslektaşları ile bir gösteri düzenlemiş ve milli danslardan örnekler sunmuşlardır (“Dün Rumen Terbiyei,” 1929). Üçüncü dönem imtihanları Haziran sonunda yapılmış (“Maarif ve Mekteplerde, Terbiye-i,” 1929; “Beden Terbiyesi, Çapa’daki” 1930) ancak 36 erkek, 20 kadın mezunun yanında 10 erkeğin sınavlarda başarısız olması, imtihanlarda yolsuzluk yapıldığı tartışmalarına neden olmuş (“Beden Terbiyesi Kursunda” 1929), Ragnar Johnson’a yöneltilen suçlamalara Selim Sırrı Bey şiddetle karşı çıkmıştır (“Maarif ve Mekteplerde, Terbiye-i Bedeniye Kursu’ndaki,” 1929). Sene sonu sınavlarının ardından 6 Temmuz’da Kilyos’ta bir aylık bir kamp düzenlenmiştir. Kampa okulun kursiyerleri ile birlikte daha önce okuldan mezun olanlar da katılmıştır (“Kilyos’ta

Beden Terbiyesi,” 1929). 10 Ağustos’a kadar devam eden kampta, teorik ve uygulamalı dersler verilmiş, denizde yüzme egzersizleri yapılmış ve müsamereler düzenlenmiştir (“Kilyos Kampında” 1929). Kampın bitimi ile tedrisatın son bulduğu okulun İsveçli uzmanlarının mukavelesi, Ankara’daki okulun inşaatı devam ettiği için, 30.07.1929 tarihli Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla bir sene daha uzatılmış¹⁸ (TTK, 30 Temmuz 1929b), aynı gün alınan diğer kararda ise yurtdışına gönderilecek olan öğrencilerden olan bir kızın Beden Terbiyesi Kursu’ndan olmasına karar verilmiştir (TTK, 30 Temmuz 1929a). Yapılan yazılı ve sözlü sınava katılan üç öğretmen arasından başarılı olarak Avrupa’ya gitme hakkını Erzurum İsmet Paşa İlk Mektebi öğretmeni Zehra (Alagöz) Hanım kazanarak İsveç’e yükseköğrenim tahsiline gönderilmiştir (TTK, 16 Ekim 1929).

İlk üç dönem orta tedrisata öğretmen yetiştiren kurum, dördüncü ve son döneminde ilk tedrisat için beden eğitimi müfettişleri yetiştirmiştir. Bu amaç doğrultusunda her vilayetten iki öğretmen kuruma gönderilerek mezun olduktan sonra kendi illerinde ilköğretim için kurslar açacaktır (“Beden Terbiyesi,” 1930). Okula son senesinde 37 öğretmen kaydolmuş ve ilk dönem 18 Ocak 1930’da bitmiş (“Maarif ve Mekteplerde, Beden Terbiyesi Kursu’nda,” 1930), her dönem sonunda olduğu gibi bir müsamere tertip edilmiştir (“Beden Terbiyesi,” 1930). Okulun son döneminde eğitim Mayıs ayında nihayete ermiş ve geleneksel biçimde müsamereler yapılmıştır (“Beden Terbiyesi Kursu İmtihani,” 1930). 1930 yılında yurt genelinde 40.000 öğrencinin katılmasının planlandığı İdman Bayramı için de kurstan okullara gönderilen hareket şemalarına göre hazırlıklar yapılmış, kız öğrenciler için daha ziyade estetik hareketler tercih edilmiştir. (“İdman Bayramı 16 Mayıs’ta,” 1930). 23 Mayıs 1930’da Taksim Stadyumu’nda yapılan Cumhuriyet’in üçüncü bayramına 2.000 kız ve 3.000 erkek, toplam 5.000 öğrenci katılmış, Terbiye-i Bedeniye Kursu mezunları da gösteri yapmışlardır (“Üçüncü İdman Şenlikleri,” 1930; “Jimnastik Şenlikleri Yapıldı,” 1930; “Mekteplerin Jimnastik Şenlikleri,” 1930).

Eylül ayında toplanan Maarif Eminler ve Müfettişler Kongresi’nde alınan karara göre okulun bir sonraki yıl da açık kalması planlanmış, Ankara’da açılması planlanan yüksek beden terbiyesi müessesesinin inşaatına ise katiyetle başlanması kararı alınmıştır (“Maarif ve Mekteplerde, Beden Terbiyesi Kursları,” 1930). Ancak okulun yeni sene için açık kalması kararından daha sonra vazgeçilmiştir. Okul müdürü Nizamettin Kırşan Bey ise İstanbul Erkek Öğretmen Okulu’na beden eğitimi öğretmeni olarak atanmıştır (“İdman Şenlikleri,” 1931). 1926-1930 yılları arasında toplam 228 mezun veren okul, orta dereceli okulların az olması nedeniyle yetiştirilen beden eğitimi öğretmeni sayısı yeterli bulunarak 1930’da kapatılmıştır. Cumhuriyet’in ilk beden eğitimi öğretmenlerini yetiştiren mektebin mirasını ise 1932-1933 eğitim öğretim yılının ikinci dönemi açılan Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü Beden Terbiyesi Şubesi devralarak günümüze kadar taşımıştır.

¹⁸ Selim Sırrı Tarcan’ın Ragnar Johnson için 1930 yılında yazdığı bir referans mektubundan anlaşıldığı kadarıyla Ragnar Johnson 1 Eylül 1926’dan 30 Mayıs 1930’a kadar okulda öğretmen olarak çalışmıştır. Mektupta ayrıca Ragnar Johnson’ın Anadolu’da beden eğitiminin tanıtımı için yapılan gezilere katıldığı, İstanbul’da dört büyük okulda dersler verdiği, İdman Bayramları’nda katılımcılara kumandanlık yaptığı ve hazırladığı bayram programlarının ülke genelinde yapılan bayramlarda kullanıldığı bilgileri yer almaktadır (INA, 15 Haziran 1930). Sözleşmelerin her iki uzman için birlikte yapıldığı düşünülürse Inga Nerman’ın da görev süresinin Ragnar Johnson ile aynı olduğu düşünülebilir. Inga Nerman ve Ragnar Johnson ülkelerine döndükten sonra 8 Ağustos 1931’de evlenmişlerdir. Joran, Agneta ve Einar adında üç çocukları vardır. İleriki yıllarda soyadlarını değiştirerek Skarfors soyadını almışlardır. Inga Nerman 3 Şubat 2000’de, Ragnar Johnson 11 Mart 2004’te vefat etmiştir (Agneta Skarfors ile yapılan görüşme, 21 Kasım 2012).

SONUÇ

II. Meşrutiyet'in ilanının ardından Selim Sırrı Bey'in bireysel çabası ile 20 Aralık 1908'de açılan özel Terbiye-i Bedeniye Mektebi, kurucusunun İsveç'e gitmesi nedeniyle 1909 yılında kapanmıştır. Selim Sırrı Bey'in bu kadar erken bir dönemde böyle bir girişimde bulunması II. Meşrutiyet öncesi, sırası ve sonrasında üstlendiği roller sebebiyle İstanbul'un tanınan simalarından biri olması ve çevresinin etkisiyle gerçekleşmiştir. II Meşrutiyet döneminde, eğitimde öncü aydınlar yoluyla gelişen reform hareketleri içerisinde beden eğitimi de yerini almış, Selim Sırrı Bey de, İsveç'ten dönüşü sonrası Maarif Vekaleti'nde üstlendiği etkin görevlerle beden eğitimi akımının en önemli figürü haline gelmiştir. Başlangıçta var olan ihtiyacı en hızlı biçimde karşılamak için, 1910 yılından itibaren öğretmen okulları bünyesinde yetiştirilen beden eğitimi öğretmenleri, Selim Sırrı Bey'in verdiği formatörlük kursları ile görev yapmıştır. Kısa bir süre sonra başka hiçbir branşta görülmediği biçimde alana özel öğretmen yetiştirmek için açılması planlanan ve tüm hazırlıkları tamamlanan yükseköğretim düzeyinde Terbiye-i Bedeniye Darümuallimini, patlak veren I. Dünya Savaşı nedeniyle açılmadan binasını askeriye devretmiştir.

Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında sekteye uğrayan beden eğitimi öğretmeni yetiştirme çalışmaları, Ankara'da yeni kurulan hükümetin politikalarında da öncelikli yerini almış, 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında yapılan Birinci Heyet-i İlmiye toplantılarında Selim Sırrı Bey'in komisyona sunduğu layiha kabul edilerek İsveç usulü beden eğitimi derslerinin Türk Eğitim Sistemi'ne entegrasyonunun devamı sağlanmıştır. Layiha sonucu alınan karar ile beden eğitimi dersleri okul müfredatlarındaki yerini almıştır. Heyetin kuruluşunu kararlaştırdığı Terbiye-i Bedeniye Darümuallimini'nin hazırlık aşaması olarak 21 Ekim 1926'da Selim Sırrı Bey'in idaresinde Çapa'da bulunan Kız Öğretmen Okulu binasında bir Terbiye-i Bedeniye Mektebi/Kursu açılarak, bir senelik eğitimin ardından yetişen beden eğitimi öğretmenlerinin ülkenin dört bir yanına dağıldığı görülmektedir. Okulun müfredat programı, tamamen bilimsel temellere dayalı, İsveç jimnastikleri tabanında, teorik ve uygulamalı dersler ile okullarda öğretmenlik uygulamalarını içermektedir. Okulun mezunları arasından seçilen öğrencilerin yurtdışına gönderilerek eğitim süreçlerine devam ettikleri ve yurda dönüşlerinde beden eğitimi öğretmeni yetiştirme misyonunda görev aldıkları anlaşılmaktadır. Dört yıl eğitim veren kurum orta mektep sayısının az olması nedeniyle yeterli beden eğitimi öğretmenini yetiştirdikten sonra 1930 yılında kapatılmıştır. Aynı yıl kararı I. Heyet-i İlmiye'de alınmasına rağmen bir türlü icraata geçirilemeyen Ankara'daki beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek yükseköğretim kurumunun inşaatına başlanmıştır. II. Meşrutiyet döneminden itibaren Selim Sırrı Tarcan'ın öncülüğünde girişimleri yapılan beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek yükseköğretim kurumu, 1932-1933 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü bünyesinde açılan Beden Eğitimi Şubesi olmuştur.

Özellikle II. Meşrutiyet sonrası beden eğitimi öğretmeni yetiştirme alanında yapılan girişimler hükümet politikalarında beden eğitiminin önceliğini açıkça göstermektedir. Bu kapsamda İsveç jimnastiğinin yapısı bakımıyla beklentileri tam anlamıyla karşılaması, Selim Sırrı Bey'in de etkisiyle, çalışmaların bu merkezde ilerlemesini beraberinde getirmiştir. Selim Sırrı Bey ise İstibdat'tan Meşrutiyet'e ve sonrasında Cumhuriyet'e elindeki enstrümanı en verimli biçimde kullanmış ve beden eğitimindeki kitlesel hareketlenmenin yapı taşı olmuştur. Yurt dışından getirilen uzmanlar, yetiştirilen öğretmenler, yurtdışına yükseköğrenim görmeye gönderilen öğretmenler, ülke genelinde yapılan salonlar ve beden eğitiminin ders programlarına entegrasyonu göz önüne alındığında, Cumhuriyet'in ilk yıllarında beden kültürünün genel eğitim politikasının sacayaklarından biri olduğu şüphe götürmezdir.

KAYNAKLAR

- Akın, Y. (2004). *Gürbüz ve yavuz evlatlar: Erken Cumhuriyet'te beden terbiyesi ve spor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akyüz, Y. (2009). *Türk eğitim tarihi MÖ 1000 - MS 2009*. (14. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Ali Kemal. (1908, Aralık 21). Terbiye-i bedeniye. *İkdam*, s. 1, sü. 1-3.
- Altıncı spor konferansı. (1909). *Musavver Muhit*, 1(11), 172-173.
- Altunya, N. (2006). *Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü*, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Andı, M. F., Taşcıoğlu, Y. ve Yorulmaz, H. (1999). *Mektuplarla Teyfik Fikret ve çevresi*. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- Arıkan, R. (1995). *Araştırma teknikleri ve rapor yazma*. Ankara: Tübitay Ltd. Şti.
- Arlı, M. ve Nazik, M. H. (2004). *Bilimsel araştırmaya giriş*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Arun, C. (1990). Türkiye'de Cumhuriyet Devrinde beden eğitimi öğretmeni yetiştirme çabaları ve aşamaları. *Spor Bilim*, (1), 9-13.
- Askeri Terbiye-i Bedeniye Mektebi Talimatı*. (1914). İstanbul: Matbaa-i Askeriye.
- ATASE (1312-19). *Askerlik Safahat Belgesi. Selim Sırrı Bey*.
- Avrupa'ya tahsile gidecek gençlerimiz. (1925, Ocak 8). *Vatan*, s. 1.
- Az zamanda çok büyük bir netice. (1927, Ağustos 18). *Milliyet*, s. 1, sü. 2-3, s. 2, sü. 2.
- Aziz, A. (1994). *Araştırma yöntemleri-teknikleri ve iletişim*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1944, Nisan 6). Selim Sırrı Tarcan. *Yeni Adam*, s. 2.
- BCA, Başbakanlık, Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928). (16.06.1926). *30-18-1-1, 19-40-4*.
- BCA, Başbakanlık, Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928). (06.09.1928). *30-18-1-1, 30-55-11*.
- BCA, Milli Eğitim Bakanlığı, Genel. (20.02.1927). *180-9-0-0, 126-604-1*.
- BCA, Milli Eğitim Bakanlığı, Genel. (20.11.1927). *180-9-0-0, 3-20-18*.
- Beden terbiyesi. (1930, Şubat 5). *Cumhuriyet*, s. 5.
- Beden terbiyesi, Çapa'daki kurslar. (1930, Haziran 21). *Cumhuriyet*, s. 2, sü. 3.
- Beden Terbiyesi Kursu imtihanı. 1930, Mayıs 5). *Cumhuriyet*, s. 4.
- Beden Terbiyesi Kursu'nda imtihanlar yolsuz mu oldu? (1929, Temmuz 2). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Beden Terbiyesi Mektebi'nde. (1929, Ocak 18). *Cumhuriyet*, s. 1, sü. 1-2.
- Beşikçi, M. (2010). Son dönem Osmanlı harp tarihi ve "topyekün savaş" kavramı. *Toplumsal Tarih*, 26(198), 62-69.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye'de eğitim bilimleri tarihi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Birinci konferansımız. (1908). *Resimli Kitap*, 1(4), s. 395-396.

- BOA, Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO) (31.S.1327). 3511-263276.
- BOA, Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO) (24.R.1328). 3744-280793.
- BOA, Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO) (02.Ca.1329). 3888-291563.
- BOA, Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO) (09.Ca.1329). 3891-291765.
- BOA, Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO) (12.Ca.1329). 3892-291866.
- BOA, Dosya Usulü İradeler Tasnifi (DUİT) (14.Ş.1333). 96/43_3, 6.
- BOA, Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası (HR.HMŞ.İŞO.) (16 Nisan 1327). 236-105.
- BOA, İradeler, Harbiye (İ.HB.) (23.R.1328). 28-1328/R-259.
- BOA, İradeler, Meclis-i Mahsus (İ..MMS.) (26.R.1328). 138-1329/R-15.
- BOA, Maarif Nezâreti Evrakı Mektubi Kalemi (MF. MKT.) (19.R.1326). 1056-20.
- BOA, Maarif Nezâreti Evrakı Mektubi Kalemi (MF. MKT.) (01.Za.1328). 1163-61.
- BOA, Maarif Nezâreti Evrakı Mektubi Kalemi (MF. MKT.) (29.L.1329). 1175-95.
- BOA, Maarif Nezâreti Evrakı Mektubi Kalemi (MF. MKT.) (21.Za.1331). 1191-35.
- BOA, Maarif Nezâreti Evrakı Mektubi Kalemi (MF. MKT.) (25.M.1332). 1193-56.
- BOA, Maarif Nezâreti Evrakı Mektubi Kalemi (MF. MKT.) (22.S.1332). 1194-51.
- BOA, Maarif Nezâreti Evrakı Mektubi Kalemi (MF. MKT.) (25.L.1333). 1211-53.
- BOA, Maarif Nezâreti Evrakı Mektubi Kalemi (MF. MKT.) (19.Z.1336). 1235-107.
- BOA, Maarif Nezâreti Evrakı Mektubi Kalemi (MF. MKT.) (11.Ca.1334). 1214-83.
- BOA, Zaptiye Nezareti Belgeleri (ZB.) (28 Temmuz 1324). 620-113.
- BOA, Zaptiye Nezareti Belgeleri (ZB.) (02 Ağustos 1324). 490-105.
- BOA, Zaptiye Nezareti Belgeleri (ZB.) (14 Ağustos 1324). 325-103.
- Bu hafta Çapa'daki Kız Muallim Mektebi'nde Terbiye-i Bedeniye Kursu Maarif Vekili Necati Bey'in huzuruyla küşad edilmiştir.(1926). *Haftada Bir Gün*, 1 (5), 1.
- Büyük Gazi'nin kıymetli nutukları. (1926). *Ayın Tarihi*, 10(30), 1602-1607.
- Dârülmua'llimîn ve Dârülmua'llimat Nizamnâmesi. (1916). *Tedrisât Mecmuası*, 5(30-5), 3-9.
- Darülmua'llimin Mektebini ziyaret. (1920). *Spor Alemi*, 28(4), 8-9.
- Dün Rumen terbiye-i bedeniye talebesinden 100 kişi şehrimize geldi. (1929, Mayıs 25). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Dünkü İdman Şenliği fevkalade bir intizam ile icra edildi. (1928, Mayıs 12). *İkdam*, s. 1, sü. 2-5, s. 3, sü. 2-3.
- Dünkü şenliklerde kızlarımız büyük tekamül gösterdi. (1928, Mayıs 12). *Cumhuriyet*, s.1, sü. 1-4.
- École de culture physique. (1908, Aralık 21). *Stamboul*, s. 3, sü. 3.

- Engin, V. (2003). *Mekteb-i Sultani*. İstanbul: Galatasaraylılar Derneği.
- Ergin, O. N. (1977). *Türk maarif tarihi. (Cilt I-V)*, İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergün, M. (1982a). Emrullah Efendi: Hayatı, görüşleri, çalışmaları. *A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXX(1-2), 7-36.
- Ergün, M. (1982b). II. Meşrutiyet devrinde medreselerin durumu ve ıslah çalışmaları. *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXX(1-2), 59-89.
- GCI (1909). *Kungl. Gymnastiska Centralinstitutets, direktion lärare och elever 1909-1910*. Stockholm: Tryckeri-Aktiebolaget.
- GCI (1925). *Kungl. Gymnastiska Centralinstitutets, direktion lärare och elever 1925-1926*. Stockholm: Kungl. Hovboktryckeriet Iduns Tryckeri A-B.
- GCI (1926). *Kungl. Gymnastiska Centralinstitutets, direktion lärare och elever 1926-1927*. Stockholm: Kungl. Hovboktryckeriet Iduns Tryckeri A-B.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (1974). *Atatürk Diyorki*, Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı.
- Gündüz, M. (2010). Gelenek ve modernlik arasında bir eğitimci: Satı Bey ve Fenn-i Terbiye adlı eseri üzerine bir inceleme. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 1392-1415.
- Gündüz, M. (2012). *Mustafa Satı Bey ve eğitim bilimi*. Ankara: Otorite Yayınları.
- Gürgün, A. (2019). *Gençlik ve Spor Bayramı'nı yaratanlar*. <https://www.aydinlik.com.tr>. Erişim Tarihi: 07.11.2019.
- Heyet-i İlmiye. (1923, Temmuz 15). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 3-4.
- Heyet-i İlmiye: Şimdiye kadar neler yaptı? (1923, Ağustos 17). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 1.
- Heyet-i İlmiyenin müsbet neticelerinden: Terbiye-i bedeniye hakkında mühim bir layiha. (1923, Ağustos 7). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 2.
- Heyet-i İlmiyenin teşebbüslerinden. (1923, Ağustos 15). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 3.
- İdman Bayramı 16 Mayıs'ta yapılacak. (1930, Mayıs 4). *Cumhuriyet*, s. 4.
- İdman şenlikleri dün muvaffakiyetle yapıldı. (1931, Mayıs 16), *Cumhuriyet*, s. 1, 5.
- İkinci İdman Şenliği. (1929, Mayıs 18). *İkdam*, s. 1.
- İlan-ı mühim. (1908). *Musavver Muhit*, 1(9), s. 145, sü. 3.
- İlan-ı mühim. (1908). *Resimli Kitap*, 1(5), s. 517, sü. 3.
- INA, (16 Haziran 1930). *Selim Sırrı Bey, referans mektubu*.
- [İnaçalp], M[ehmed] Cevdet. (1916). Darümuallimin yetmişinci sene-i devriyesi münasebetiyle verilen konferans. *Tedrisat Mecmuası*, 6(1-33), 175-200.
- İstanbul'da Fincancılar Yokuşunda Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve Muallim Selim Sırrı Bey. (1908) *Şura-yı Ümmet*, (48-140), 7.
- İstanbul'da Rıza Paşa Yokuşu'nda Muallim Selim Sırrı Bey'in Terbiye-i Bedeniye Mektebi. (1908). *Resimli Kitap*, 1(4), s. 298-299 arasında B, sü. 2.

- İstanbul Kız Muallim Mektebi müdüriyetinden. (1926, Ekim 21). *Cumhuriyet*, s. 5, sü. 1.
- İstanbul Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nde talim ve ders Gören Muallimlerimizden İkisi. (1927). *Resimli Perşembe*, 2(96), 1.
- Jimnastik şenlikleri. (1929, Mayıs 18). *Milliyet*, s. 1.
- Jimnastik şenlikleri yapıldı. (1930, Mayıs 24). *Cumhuriyet*, s. 1.
- Kafadar, O. (1997). *Türk eğitim düşüncesinde batılılaşma*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Kafkas, Y. (1984). İlk İdman Şenliklerinde İsveçli jimnastikçi. *Yıllar Boyu Tarih*, 5(12), 26-29.
- Kilyos kampında hayat nasıl geçiyor? (1929, Temmuz 15). *Cumhuriyet*, s.3.
- Kilyos'ta beden terbiyesi kursu kampı bugün açılıyor. (1929, Temmuz 6). *Cumhuriyet*, s.2.
- La révolution Turque. (1908). *L'Illustration*, 66(3418), 141.
- Liseler Mübayaat Komisyonu'ndan. (1926). *Cumhuriyet*, s. 5, sü. 5.
- Maarif haberleri. (1928, Şubat 11). *Cumhuriyet*, s. 4, sü. 2.
- Maarif kadrosu. (1923, Ekim 8). *İkdam*, s 3, sü. 7.
- Maarif ve mekteplerde, Beden terbiyesi kursları. 1930, Eylül 4). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Maarif ve mekteplerde, Beden Terbiyesi Kursu'nda. (1930, Ocak 19). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Maarif ve mekteplerde, Terbiye-i Bedeniye Kursu'nda. (1929, Haziran 30). *Cumhuriyet*, s.2.
- Maarif ve mekteplerde, Terbiye-i Bedeniye Kursu'ndaki hadise hakkında Selim Sırrı B. ne diyor? (1929, Temmuz 17). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Maarif Vekili mühim beyanatta bulundu. (1926, Ekim 21). *Cumhuriyet*, s. 1, sü. 5-6, s. 2, sü. 1-2.
- Maarif Vekili Terbiye-i Bedeniye Kursu'nda. (1928, Mart 21), *Cumhuriyet*, s. 3, sü. 5.
- Maarif Vekili terbiye-i bedeniye'e ehemmiyet veriyor. (1926, Nisan 6). *Cumhuriyet*, s. 1, sü. 5-6, s. 2, sü. 2.
- Maarif Nezareti'nde: Süleymaniye Terbiye-i Bedeniye Darülmuallimini. (1914, Ocak 30). *Tasvir-i Efkâr*, s. 2.
- MEBA (1932). *Selim Sırrı Bey hizmet cetveli*.
- Meclis'te Maarif Vekili'nden istizah. (1923, Ekim 2). *İkdam*, s. 2, sü. 5.
- M[ehmet] F[etgeri] Ş[oenü] (1926). Mekteplerde terbiye-i bedeniye mümkün mü? *Maç*, 1(2), 5-8.
- Mektepliler İdman Bayramı. (1929, Mayıs 18), *Cumhuriyet*, s. 1.
- Mektepler Spor Bayramı. (1929, Mayıs 18), *Akşam*, s. 1.
- Mekteplerin jimnastik şenlikleri. (1930, Mayıs 24). *Akşam*, s. 1-2.
- Muallim Selim Sırrı Bey'in Rıza Paşa Yokuşu'nda kâin Terbiye-i Bedeniye Mektebi. (1908). *Musavver Muhit*, 1(2), 97.
- Muhaberat-ı aleniye (1908). *Resimli Kitap*, (3), s. 298-299 arasında B, sü. 2.
- Mühim bir konferans. (1908, Aralık 26). *Yeni Gazete*, s. 4.

- Öztürk, C. (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Procés-Verbal du congrés international de l'éducation physique*. (1911). Copenhague: Imprimerie de J. H. Schultz.
- Resimli Kitap. (1909). *Resimli Kitap*. 1(6), s. 633, sü. 2.
- Romen jimnastik talebesi şarımızda, (1929, Mayıs 25). *Vakit*, s. 1.
- Selim Sırrı Bey. (1909a, Mart 16). *Servet-i Fünun – Tevcihat ve Havadis Kısmı*, (255), 3.
- Selim Sırrı Bey. (1909b, Mart 16). *Servet-i Fünun*, s. 3, sü. 4.
- Selim Sırrı Bey. (1909c, Nisan 14). *Yeni Gazete*, s. 4.
- Selim Sırrı Bey Tepebaşı Millet Bahçesi'nde irad-ı nutuk ederken. (1908). *Resimli Kitap*, 1(1), 40.
- Selim Sırrı Bey'in konferansı. (1908, Eylül 22). *İkdam*, 5147, s. 3, sü. 4.
- Selim Sırrı Bey'in tesis-kerdesi olan Rıza Paşa Yokuşu'nda kâin Terbiye-i Bedeniye Mektebi Nizamnamesi. (1908, Kasım 1). *Serbesti*, s. 3.
- Selim Sırrı ve Dr. Rıza Tevfik. (1908). *L'Illustration*, 66(3417), 125.
- Servet-i Fünun (1098, Eylül 3). *Servet-i Fünun (Akşam Nüshası)*, s. 4.
- Spor Bayramı. (1928). *Gol*, 9(57).
- Spor konferansı. (1908, Eylül 22). *Servet-i Fünun (yevmi, sabah nüshası)*, s. 3, sü. 3-4.
- SST/AK. (16 Mayıs 1909). *Selim Sırrı [Tarcan], Hadiye Hanım'a mektup*. M. 002.
- SST/AK. (2 Ağustos 1909). *Selim Sırrı [Tarcan], Hadiye Hanım'a mektup*. M. 024.
- SST/AK. (24 Eylül 1909). *Selim Sırrı [Tarcan], Hadiye Hanım'a mektup*. M. 036.
- SST/AK. (23 Ekim 1909). *Selim Sırrı [Tarcan], Hadiye Hanım'a mektup*. M. 043.
- SST/AK. (22 Kasım 1909). *Selim Sırrı [Tarcan], Hadiye Hanım'a mektup*. M. 052.
- SST/AK. (ty). *1927'den beri Otto Kahn mükâfatı alan beden terbiyesi öğretmenleri*.
- Svensk gymnastik i Turkiet. (1909, Ocak 14). *Ny Tidning För Idrott*, (2), s. 20.
- Şanal, M. (2003). Osmanlı Devleti'nde medreselere ders programları, öğretim metodu, ölçme ve değerlendirme, öğretimde ihtisaslaşma bakımından genel bir bakış. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(4), 149-168.
- Şinoforoğlu, T.(2015). *Selim Sırrı Tarcan ve İsveç jimnastiği: Beden eğitiminde İsveç modelinin II. Meşrutiyet dönemi Türk eğitim sistemine entegrasyonu* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [Tarcan], Selim Sırrı (1917). Terbiye-i bedeniye: Dârümuallimîn'de terbiye-i bedeniye dersleri. *Tedrisât Mecmuası*, 6(37), 342-346.
- [Tarcan, Selim Sırrı]. (1922a). Darümuallimin ve terbiye-i bedeniye. *Terbiye ve Oyun*, 12(4), 54-57.
- [Tarcan, Selim Sırrı]. (1922b). İdman aleminde kırk sene-6. *Terbiye ve Oyun*, 12(6), 91-93.
- [Tarcan, Selim Sırrı]. (1922c). İdman aleminde kırk sene-7. *Terbiye ve Oyun*, 12(7), 107-108.

- [Tarcan, Selim Sırrı]. (1922d). İdman aleminde kırk sene-8. *Terbiye ve Oyun*, 12(8), 121-123.
- [Tarcan, Selim Sırrı]. (1922e). İdman aleminde kırk sene-9. *Terbiye ve Oyun*, 12(9), 139-142.
- [Tarcan], Selim Sırrı. (1932). *Radyo konferanslarım*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Tarcan, S[elim]. S[ırrı]. (1935). *Radyo konferanslarım, üçüncü kitap*. İstanbul: Ülkü Matbaası.
- Tarcan, S[elim]. S[ırrı]. (1946). *Hatıralarım. Canlı Tarihler XVI*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Tarcan, S[elim]. S[ırrı]. (1950a, Nisan 9). Spor aleminde 60 sene: Jimnastik, medreseye nasıl girdi? *Yeni İstanbul*, s. 6.
- Tarcan, S[elim]. S[ırrı]. (1950b, Temmuz 18). Spor aleminde 60 sene: Aşiret Mektebinde nasıl jimnastik hocalığı yaptım. *Yeni İstanbul*, s. 6.
- Tarcan, S[elim]. S[ırrı]. (1954a, Haziran 6). Ömrümün kitabı, tefrika no: 13. *Yeni İstanbul*, s. 2.
- Tarcan, S[elim]. S[ırrı]. (1954b, Haziran 8). Ömrümün kitabı, tefrika no: 15. *Yeni İstanbul*, s. 2.
- Tarcan, S[elim]. S[ırrı]. (1954c, Haziran 16). Ömrümün kitabı, tefrika no: 23. *Yeni İstanbul*, s. 2.
- Tarcan, S[elim]. S[ırrı]. (1954d, Haziran 17). Ömrümün kitabı, tefrika no: 24. *Yeni İstanbul*, s. 2.
- Tarcan, S[elim]. S[ırrı]. (1954e, Haziran 25). Ömrümün kitabı, tefrika no: 32. *Yeni İstanbul*, s. 2.
- TBMM ZC. (01 Mayıs 1920), *Devre: 1, Cild: 1, 8. İçtima, İkinci Celse*, s. 166.
- TBMM ZC. (29 Eylül 1923). *Devre: 2, Cild: 2, 28. İçtima, Birinci Celse*, s. 371.
- TBMM ZC. (22.04.1928). *64. İnikat, Birinci Celse*, s. 234-235.
- Terbiye-i Bedeniye Dersleri. (1926a). *Babalık*, (2218), s. 3, sü. 2.
- Terbiye-i Bedeniye Dersleri. (1926b, Eylül 29). *Cumhuriyet*, s. 3, sü. 3.
- Terbiye-i Bedeniye Kursu Talimatnamesi. (1926). *Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası*, (9), 17-18.
- Terbiye-i Bedeniye Kursları. (1926, Eylül 26). *Cumhuriyet*, s. 1, sü. 4, s. 3, sü. 5.
- Terbiye-i Bedeniye Kursu'na katılacaklar hakkında. (1928). *Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası*, (21-24), s. 107-108.
- Terbiye-i Bedeniye Kursu'nda. (1927, Mart 11). *Cumhuriyet*, s. 1, sü. 5-6.
- Terbiye-i Bedeniye Kursu'nda dün güzel bir müsamere verildi. (1928, Mart 9). *Cumhuriyet*, s. 2, sü. 4-5.
- Terbiye-i Bedeniye Kursu'nda talimler başladı. (1928, Şubat 3). *İkdam*, s. 1, sü. 4-5.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi. (1908a, Aralık 19). *İkdam*, s. 3, sü. 6.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi. (1908b, Aralık 21). *İkdam*, s. 2, sü. 4.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi. (1908c, Aralık 21). *Servet-i Fünun*, s. 3, sü. 4, s. 3, sü. 1.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi. (1909a, Ocak 9). *Servet-i Fünun*, s. 5, sü. 4.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi. (1909b). *Servet-i Fünun – Tevcihat ve Havadis Kısmı*, 18(920), 78.

- Terbiye-i Bedeniye Mektebi. (1914). *Tedrisat Mecmuası*, 4(23), 42.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi. (1926). *Babalık*, (2206), s. 2, sü. 3.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi, (1926). *Babalık*, (2226), s. 2, sü. 4.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi Resmi Küşadı. (1926, Ekim 22). *İkdam*, s. 1, sü. 4-5.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nde tedrisat. (1926, Ekim 24), *Cumhuriyet*, s 3, sü 1-2.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nin küşadı. (1926, Ekim 22). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 3, sü. 4.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı. (1908a, Eylül 12). *İkdam*, s. 3, sü. 6.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı. (1908b, Eylül 15). *İkdam*, s. 3, sü. 1.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı. (1908c, Eylül 15). *Servet-i Fünun (Sabah Nüshası)*, s. 4, sü. 1.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı. (1908d, Eylül 16). *İkdam*, s. 4, sü. 3.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi ve spor konferansı. (1908e, Eylül 17). *İkdam*, s. 4, sü. 1-2.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi pek yakında açılacak. (1926, Temmuz 10). *Cumhuriyet*, s. 2, sü. 3.
- Terbiye-i Bedeniye Muallim Mektebi. (1925, Ağustos 4). *Cumhuriyet*, s 2, sü 3.
- Terbiye-i Bedeniye Muallimliği Kursu. (1928). *Maarif Vekaleti Mecmuası*, (11), 187-188.
- Terbiye-i Bedeniye tahsili için kimleri gönderiyoruz? (1925, Aralık 1). *Cumhuriyet*, s. 1, sü. 5-6.
- Tissie, P. (1928). L'éducation physique en Turquie. *Revue Des Jeux Scolaires et d'Hygiene Sociale*, 36(10-11-12), 100-102
- TMOK Arşivi. (20 Nisan 1909). *Selim Sırrı [Tarcan], Baron Pierre de Coubertin'e mektup.*
- TMOK Arşivi. (22 Nisan 1954). *Nizamettin Kırşan, Selim Sırrı Tarcan'a mektup.*
- TMOK Arşivi. (14 Ekim 1926). *Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekaleti Orta Tedrisat Dairesi, Selim Sırrı Tarcan'a mektup.*
- TMOK Arşivi. (28 Mart 1927). *Türkiye Cumhuriyeti Erkan'ı Harbiye Umumiye Riyaseti Talim Terbiye Dairesi 2. Şube, Selim Sırrı Bey'e mektup.*
- Tout vient a point. (1908). *Kalem*, 1(19), 14.
- TTK. (5 Nisan 1928). *Karar numarası: 17.*
- TTK. (17 Nisan 1928). *Karar numarası: 20.*
- TTK. (30 Temmuz 1929a). *Karar numarası: 95.*
- TTK. (30 Temmuz 1929b). *Karar numarası: 97.*
- TTK. (16 Ekim 1929). *Karar numarası: 131.*
- Üçüncü idman şenlikleri dün sabah yapıldı. (1930, Mayıs 24), *Milliyet*, s. 1.
- [Ünaydın], Ruşen Eşref. (1925, Ekim 24). Maarifte faaliyet, *Cumhuriyet*, s. 2, sü. 5.
- Ünaydın, R[uşen]. E[şref]. (1949). Bir dost gözü ile Selim Sırrı Tarcan. *Her Hafta*, 8(100), 4-5.

Yamak Ateş, S. (2012). *Asker evlatlar yetiştirmek: II. Meşrutiyet Dönemi'nde beden terbiyesi, askeri talim ve paramiliter gençlik örgütleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldıran, İ. (2008, Ekim). *Meşrutiyetten Cumhuriyete bir idealistin yaşam serüveni: Selim Sırrı Tarcan*. 10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Selim Sırrı Tarcan Paneli'nde yapılmış konuşma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Yıldıran, İ. (2009). *Türk beden eğitiminde anlayış değişimleri ve kurumsal yapılanmalar*. 6. Ulusal Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Sempozyumu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştirme: Tarihsel ve Felsefi Bakış Paneli'nde yapılmış konuşma, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

Yıldıran, İ. (2012). *Gazi'ye giden yol: Türkiye'de spor yüksek öğretiminin kurumsal ve düşünsel öncelleri*. II. Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi'nde yapılmış konuşma, Ankara.

Y. R. (1910). Almanya'da futbolun terakkisi nasıl oldu? *Futbol*, 1(3), s. 3, sü. 1-3.

Η φυσική αγωγή εις την Τουρκίαν του Κεμαλ, τα χανουμακία και η επιδοσις των εις την γυμναστικήν. (1927, Haziran 18). *Κυριακή*.